

З ЛІТЕРАТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Петро Армашенко

(Переклад з латинської і коментарі Ольги Циганок
за редакцією Валерія Шевчука)

Стор. 1

ТЕАТР ВІЧНОЇ СЛАВИ

найзнаменитішому і найславнішому Пану
Ц[АНУ] ІОАННУ МАЗЕПІ,
Вождеві військ
СВЯТОЇ ЦАРСЬКОЇ МИЛОСТІ
Запорозьких найвідважнішому.

То з героїчних вчинків, то зі знаменитих приваб герба предків, то з сенаторських чеснот правцею послужливої Мінерви (1) споруджений, а також для подячного вшанування, дуже відданим його імені та шані

ПЕТРОМ АРМАШЕНКОМ
З'ЯВЛЕНИЙ
і ПРИСВЯЧЕНИЙ.

Року, коли Небесний герой тріумфально зіграв на театральній сцені.

У чернігівській друкарні Святої Тройці, 1699.

(1) *Мінерви...* – Мінерва – римська богиня – покровителька наук, мистецтв, ремесел, а також війни (ототожнювалася з гр. Афіною).

Стор. 2

I.

На Геліконі радійте, богині (1), ведіть хороводи,
А на Оргигії хай сам Аполлон (2) виграє.
Поки тривожить поля чи серця кам'яні уражає
Кітва Мазепа (3), є він – тірський за вдачею вождь(4).

II.

Так, як проміння – то сонця провісник, герби величаві
Вірна ознака, що ти – роду високого віть.
Зоряний герб від Теміди (5) у тебе, і хто ж бо не згоден,
Кров'ю божественний ти – смертні у тебе батьки?

III.

Вожде, найкращий із русів, не бійся громів ти тракійських (6),
Хрест твій в лавровім вінку варварські стріли змага.
І Салмоней (7) татарського вразиш, бо ти – нездоланний,
Здвоена блискавка тож, що від Юпітера, б'є.

IV.

Там не буває безпліддя, де щиро плекають чесноту,
Щедрий зростає врожай і на залізі бува.
Поки шаблюка твоя у чесноті зросилася, в тебе
Пальмову гілку несуть, як в олімпійців колись(8).

V.

Місяць із золота, що із хрестом поєднався у сяйві

Може забуть про крутий, навіть затемнений шлях.

На родові місяць і хрест

Хто вже за крок від труни, чи збився з прямої дороги?
Місяць врятує життя, стане в пригоді тобі.
Тож із союзником злине, як олімпійська слава,
Силу життєву верне, що наче світло тече.

VI.

Фебо (9), богине моя золота, ти від подиху Марса(10) *На зірку предків*
Почервоніла, довкіл варварська кров потекла.
Вожде, багатий ужинок тріумфів збери, хай зрошає
Предків роса завсігди, як при Аврорі (11) бува.

(1) *На Геліконі... богині...* – За легендою, на горі Гелікон перебували музи.

(2) *На Оритигії ...Аполлон...* – Оритигія – давня назва Делосу, де, за легендою, народився Аполлон, бог віщування і проводир муз.

(3) *Кітва Мазепи...* – На гербі Мазепи поряд із зіркою та місяцем була кітвиця – розщеплений хрест у формі якора.

(4) *Тірський...вождь...* – Тірський – карфагенський, тірський вожде – Ганнібал, полководець карфагенян (Карфагенянин).

(5) *Теміда* – антична богиня справедливості і правового порядку.

(6) *Тракійських* – Тракія – країна на північний схід від Греції, доходила до Чорного моря.

(7) *Салмоней* – античний цар, поражений Юпітером за спробу зрівнятися з ним у метанні блискавок.

(8) *Пальмова гілка... як в олімпійців...* – Переможців, у тому числі на Олімпійських іграх, нагороджували вінком із пальмових гілок

(9) *Феба* – богиня Місяця, сестра Аполлона – Феба (Діана).

(10) *Марс* – бог війни.

(11) *Аврора* – вранішня зоря.

Стор. 3

До дуже славного і шляхетного Пана П[ана] ІОАННА МАЗЕПИ, вождя військ СВЯТОЇ ЦАРСЬКОЇ МИЛОСТІ запорозьких, пана з усіх панів найласкавішого

ПАНЕГРИЧНА ПЕРЕДМОВА.

Не бракує російському світу ані меча, достатньо напоєного оттоманською кров'ю, що співає у Тракії фарсальську (1) похоронну пісню, ані прихильної Мінерви, яка виконує послужливий пеан (2), ані належних тобі похвал і оплесків, О НАЙХОРОБРІШИЙ ІЗ ВОЖДІВ! Бо дух, запалений тріпудіями (3), розносить і тим, і іншим славу Вождеву набагато більше, ніж сім гирл золотоносного Нілу, і витисши кров із горлянок варварів, освячує його ім'я, можливо, більш ласкавішим кольором, ніж темне чорнило, щоб із славою увічнити у фастах (4). Таким чином, і в мирний час, і на війні переможні лаври не перестають пускати паростки такої великої хоробрості, бо куди б, великодушний Гекторе (5), ти не ступав, на слідах твоїх переможних ніг піднімаються троянди, бо і за межами Вітчизни, у варварів, і на Батьківщині ти знаходиш Палладу [і її]прихильників. Звичайно, під час залізної гри Помпея в Фарсальській Олімпії (6), наче під пісню Орфея або Амфіона (7), танцюють, злітаючи з ший в урвище, ворожі голови, що є на сторінці Лукана (8),

(1) *Фарсальську...* – Фарсал – місто, де Цезар переміг свого політичного противника, римського полководця Помпея.

(2) *Пеан* – урочиста пісня.

(3) *Тріпудіями...* – Тріпудія – старовинний військовий культовий танець на честь Марса, який щорічно в Римі виконували салії, його жерці.

(4) *...У фастах* – Фасты – календарі, в яких записувалися події та міфи, зв'язані з історією Риму.

(5) *Гекторе...* – Гектор – головний герой Трої.

(6) *В ... Олімпії...* – Місцевість, де раз в чотири роки влаштовувались Олімпійські ігри, самі Олімпійські ігри.

(7) *Орфея або Амфіона...* – Орфей, Амфіон – міфічні співці і музиканти.

(8) *Лукан* – автор поеми „Про фарсальську війну”(Pharsalia).

Стор. 4

неначе на широкому полі, зброя під проводом пера, проходячи через відомі її

смерті, піднімається в оплесках йому і переростає у лаврові паростки. Таке саме щастя прийде також і до твоєї героїчної діяльності; звичайно, поки ти, зламавши шиї гетів (1), змагаєшся у Кримському Фарсалі, в цей час таланти мудрих споруджують тріумфальну сцену переможній зброї і, поширюючи похвальне слово твоїй славі від одного полюсу до іншого, запрошують у веселий хоровод; у цьому Помпей відрізняється від тебе, бо йому тріумфальну пальмову вітку принесла кров громадян, а тобі варварська кров за кривду Вітчизни. До того ж, на противагу до нього, твоїй Марсовій мужності посприяють у тріумфах і перемогах як Беллона (2), так і Мінерва, будучи відомими як союзна сторона, у випадку якщо засинає Гомер (3) з кинджалом під подушкою, і будучи запалені сильніше, ніж Юлій статуєю Македонця (4), щоб зробити відомою славу вождя, вони присвятили [твоїм] вчинкам і подвигам пам'ятник, який увічніть [тебе] на багато тисяч [років]. Таким чином, як залізним стилем (5) Крокуючого в бій (6), так і живим обожненням Паллади (7) ти притягуєш світ до свого дивовижного театру, який слід шанувати, навіть піднімаєш із мертвих в урочисті виголошення похвали Плінієвого Траяна (8), Гомерового Ахілла (9), викликаєш із геллеспонтівських (10) вирів Нептуна (11), щоб він розповів прийдешнім поколінням, скільки крові гетів Бористен (12) послав у свою безодню, і на рясно зрошених нею скитських полях розростаються для тебе пальмові паростки. І цей такий славний театр, після того як вразив закриті повіки неосвіченої Мінерви,

(1) *Гети* – фракійське плем'я на берегах Дунаю.

(2) *Беллона* – сестра Марса, богиня війни у римлян.

(3) *Гомер...* – найдавніший із відомих грецьких поетів, ймовірний автор „Іліади” та „Одіссеї”.

(4) *Юлій ... статуєю Македонця...* – За переказами, римський полководець Гай Юлій Цезар захоплювався Олександром Македонським і любив подовгу стояти перед його статуєю.

(5) *Стилем...* – В античності стилем називалася паличка для письма.

(6) *Крокуючого в бій...* – Крокуючий в бій – епітет Марса.

(7) *Паллади...* Паллада – грецький епітет Мінерви (Атени).

(8) *Плінієвого Траяна...* – Римський письменник Пліній – автор панегірика імператору Траяну.

(9) *Ахілла...* – Ахілл – один із головних героїв „Іліади”.

(10) *Геллеспонтівських ...* – Геллеспонт – тепер Дарданелли (Босфор).

(11) *Нептуна...* – Нептун (у греків Посейдон) – бог морів і всіх водоймищ.

(12) *Бористену...* – Бористен – антична назва Дніпра.

Стор. 5

таким чином побудив дух і запалив більше, ніж Фаетон(1) світ, уклавши старанним пером панегіричні відбитки не для того, щоб збільшилася велич героїчної чесноти, яка славна власними прикрасами, а щоб та, поки російський світ танцює військові танки під щасливим управлінням жезла, переїшла також на подобу Тацита (2), або щоб несправедливо замкнула належні оплески в схованку мовчанки, або, зрештою, відмовилася від належної данини. Тому ти, **НАЙХОРОБРІШИЙ ІЗ ГЕРОЇВ**, пощадиш це дуже необдумане починання, бо я волю вже краще виявитися зухвалим, ніж показати себе голосом невдячного духу. І не накладає обмеження на задум неосвіченість Мінерви, адже краще як неосвічені духи будуть зображати самого Юпітера (3) священною уявою божественності, ніж вченою рукою Поліктета (4), і не нехтують вишні тим, щоб бути вшанованими невченою і голою молитвою, якщо хтось внесе в храми непорочний і чистий дух. Звичайно, скромна ця данина, але не є якоюсь вадою приносити також скромні дари божествам, або приносити в жертву святим вітарям жертвоне борошно із сіллю, якщо в когось немає багатих жертв усіяного дорогоцінним камінням Пактолу (5), або сабейського (6) тиміаму, який слід додати.

Той, хто в спроможі, подячно пожертвує щедро й багато,

Бо благочестя його краю свого досягло.

Жменька проте тиміаму, що Діт бідний витяг із скриньки,

Люба не менше богам, ніж багатіші дари.

Тому оратор з глибокою пошаною з-поміж відомих йому чеснот злітає до Крокуючого в бій, який аплодує блискучим світилам герба предків, як прихильник,

(1) *Фаетон...* – син бога Сонця, який трохи не спалив землю.

(2) *Тацита...* – Тацит – римський історик.

(3) *Юпітера...* – Юпітер (Громовержець) – цар неба, богів і людей, римський верховний бог.

(4) *Полікета...* – Полікет – античний скульптор і письменник.

(5) *Пактолу...* – Пактол – золотоносна річка.

(6) *Сабейського...* – сабейський – аравійський.

(7) *Дім* – римське ім'я.

(8) Цитата із: Публій Овідій Назон „Листи із Понту” (Ovid. Ex Ponto), IV, 8, 37 – 40.

Стор. 6

не як дослідник, маючи намір виставити на загальний огляд захист не інший, а шанованої покірності. Таким чином, ти допустиш, великодушний переможцю, до таких величних покоїв на землі новий панегірик, тому що таланту величного вождя властиво завжди заслуговувати на великі похвали і не відштовхувати навіть невідповідні такій великій скромності оплески і просту данину.

Стор. 7

Цього просить

НАЙСЛАВНІШОЇ І НАЙВЕЛИКОДУШНІШОЇ
ВЕЛИЧНОСТІ ВАШОЇ, найласкавішого пана

Найпокірніший із слуг

Петро Армашенко.

Ода подячна,

НАЙВИЗНАЧНІШОМУ ПОЛКОВОДЦЮ
Присвячена.

Вражена давнина до небес підняла

Руку Геракла на смерть, тій Медузі (1), яка

Всіх обергала у камінь, ось він

Зорями сяє й вогнями, звитяжець.

Як чеснота ясна хоче пізнати, хто

О Геракле-Мазепо, в шані славних значніш,

Перед тобою відступлять давні

З віку, між інших – Персей (2) крилатий.

Ти потвори здолав, що куди гірші, ніж

Згубна Медуза, ніж Гідра (3), що лик міня,

Ти смертоносних чудовиськ лютих,

Напади повідбивав великі.

Добрий вітчизни вождь, що тріумфи несе

Люту пиху здолав, пам'ять про це гучить,

Стримав нахіддя відважно й славно

І безумство лихе, жорстоке.

Нездоланий Ахілле, бог з тобою завжди,

Милість Юпітера допомогла тобі

Він подав гіганта Босфору,

Щоб пододала твоя правиця.

Стежиш за ходом часу пильно оцього ти,

Важко віку збагнуть, що так багато вінців –

За заслуги, хіба що з неба
Їх принесло перо Пегаса (4).

Хай же прийдешні віки подвиги ратні твої
В знак подяки за те, що їх стільки звершив
Сповнені подиву й пошани
В пам'ятних хроніках, у анналах

Збережуть, піднесуть вище небесних сфер,
Шум говіркий річок, гордих, що кров несуть
Скитів, про твої діяння
Вишнім богам розповідь докладно.

Потім твоє ім'я сповниться славою
Нею Феб (5) золоту ведмедицю(6) здолав,
Тіло втомлене Океану (7)
Знов оживе, од хвиль відпочивши.

Нею пальмовий гай в Ідумеї (8) зросте,
Лаври густим гіллям в Іді (9) загомонять,
Ніжно, приємно, й слава вождівська
Швидше за блискавку полине.

(1) *Медузи...* – Медуза – страшна Горгона, якій Персей відтяв голову.

(2) *Персей* – міфологічний герой.

(3) *Гідра* – страшна водяна змія.

(4) *Пегаса...* – Пегас – крилатий кінь Муз.

(5) *Феб...* – Тут в значенні сонце.

(6) *Золоту ведмедицю...* – Золота ведмедиця тут в значенні ніч.

(7) *Океану...* – За віруваннями давніх, Океан – море, що обтікає всю землю.

(8) *Ідумеї...* – Ідумея (Едом) – область на півдні Палестини.

(9) *В Іді...* – Іда – гора біля Трої у Малій Азії.

Стор. 8

Отже, Росіє, прикрась войовника вождя
Голову лаврами й пальмами та тріумфуй!
Споруди височезні колоси (1)
Переможцю, і мужнє ймення

Аж на Олімп (2) підніми. Ми ж під веселою
Зіркою йдем уперед, і за заслуги значні
Славимо, і несмілива пісня
У небеса з похвалою лине.

Отже, тепер можна пройти із покірною пошаною фінікійців (3) у дуже знаменитий театр безсмертної слави, зміцнений неobelісками чи пірамідами, а більше ніж 600 колонами, святими чеснотами, знатністю і войовничістю вождів, сталлю героїв. О дуже знаменитий ВОЖДЕ запорозького війська, пане, найласкавіший пане, я стільки тут при першому ж погляді, примруживши повіки, помічаю осіб, якими слід захоплюватися із-за тисяч тріумфів, оточених незчисленними загонами увінчаних лавром чеснот, скільки століття, що пройшло, бачило твоїх предків у важких військових плащах на Олімпі публічної слави, сяючих постійним приростом заслуг; стільки сцен, скільки бачив світ прикладів великого таланту Вождя, якими не слід нехтувати, та ж бо далеко і широко розкидав ворожі трупи, які підраховували терези історії минулого точніше ніж камінчик Архімеда (4); жодного епілогу для слави, як і жодного краю для чеснот для того, хто зупинив смертоносною карою безконтрольну таврійську лють (5),

яка поширилася, не буде. Ти, наче Фебовий світильник (6), який яскраво світить у зеніті опівдні, привернув до себе дивовижну увагу, гостру пристрасть як очей, так і душ того та іншого полюса, яку ти вгамовуєш краще ніж блиск фрігійського (7) золота, незліченні гроші Пелопа (8), спокусливе дорогецінне каміння. Тому жодна повіка навіть нічного міста Кекропа (9) не гноїться настільки, що не хотіла б направити на тебе свій погляд, хоч навіть із не без променя захисту. Адже цією величністю героїчної вистави, яку слід шанувати, ти не раз вселяв такі великі тривогу і страх в тремтячі очі оттоманського місяця, яких можна порівняти з кіммерійською (10) темрявою, що фатальним чином, наче вогонь блукаючої зірки, відразу пропадає. Однак хоча чутки про нього і не можуть передати цей Марсовий дар, він робить так, що рідні очі бачать, що таким сильним ударом потрійної кари, наче палаючої блискавки, він припиняє і гасить приборкані видіння зухвалого Салмоня, і таким чином він приносить велику славу своїй Батьківщині, і стільки раз роздає багато милостей, скільки знову відчуває настання Золотого віку. Затремтіла від настільки згубної для неї вистави, яка возвеличує Росію, Азіатська Горгона (11), і наче на щиті хороброго Персея заkostenіла, стала тверда, як скеля, і меч вождя, добре зрочений на перемогах, із неї викресав тріумфальні вогні. Цей театр вічної слави аж до того захопив і варвара, і Батьківщину просто магнетичною хоробрістю,

(1) Колоси... – величезні статуї.

(2) На Олімп... – гора (у поезії – небо), де, за переказами, мешкали боги.

(3) Фінікійці... – Фінікійці – карфагеняни, які зазнали поразки від римлян.

(4) Архімеда... – Архімед – античний математик і фізик.

(5) Таврійську лютю... – Таври – скіфське плем'я в Криму. Тут, очевидно, татари.

(6) Фебовий світильник... – Тут: сонце.

(7) Фрігійського... – Фригія – країна в Малій Азії, де розташовувалася Троя. Фригійцями називали і римлян як нащадків Енея.

(8) Пелопа... – Пелоп – грецький цар, від імені якого походить назва Пелопонесу.

(9) Міста Кекропа... – місто Кекропа – Афіни.

(10) Кіммерійська... – дуже густа, непроглядна.

(11) Горгона... – чудовисько в образі жінки, погляд якої перетворював у камінь.

Стор. 9

що і той, падаючи вниз, і ця, яка звичайно дивиться на щасливі сцени, ніколи не перестають дивитися із пошаною, але кінець і одного, і іншого буде неоднаковий: в варварських зіницях розростеться кипарис (1), а в рідних – переможні лаври.

Бо чи скликає жителів із найдальших частин непрохідної Тули (2), чи ті племена, на які при сході та заході першим падає світло сонця, щоб подивилися його Театр святих вождівських чеснот, при цьому буде так багато величі світла, що він затьмарить тремтливий блиск алмазів і карбункулів, наче Кінтія (3) блиск менших зірок, настільки він видовищний визначними сценами, що ані вистави Августа, Клавдія чи Андріана (4) не так захоплювали квіритів (5) своєю цікавістю, вони спрямовували захоплені погляди очей в пусті амфітеатри чи на приховане у цих виставах, і вони мали намір бути поданими нащадкам не інакше, як з пихою гидкої чутки і великої зухвалості: де закінчує жакливу сцену Крокуючий в бій, борючись у морській битві за троянський Пергам (6), знову спустошуючи люттю тисяч Евменід (7), вогнями Етни (8), стрілами Вулкана (9), загибеллю тисяч і людей, і звірів. Цей крах нехай геть забереється від твого Театру вічної слави, і нехай їх не порахує стоока проникливість цензора Зоїла (10), адже тут гнуть не звірів, а тисячі бездумних ший чудовиськ, щоб звідси для тебе, переможця, піднялися тріумфальні арки, звучать під час щасливих битв військові труби тих, що крокують у бій, і щоб піднялися через Абіле і Гадес Гераклові стовпи (11) твоему славному імені, де б постійно відлунювалися твої перемоги і похвали: оттоманські міста потрясаються і таранами, і спартанським духом воїнів, так що цей героїчний натиск зробив їх підданими непереможного СЦИПІОНА (12) МОСХІВ, остраху турків. Тому чи ослабне при такому славному виді та вигадана велич, щоб більше світ не вирішував,

сміятися над виставою чи плакати? Даремно направляти небесний Зодіак, просувати вперед рух Сонця, посилати дощ, метати блискавки, розділяти вічні кругові рухи пульсуючих зірок. Даремно із замаскованим видом тужиться смертне зусилля, не відповідають накази, приписані Юпітеру, чужій зарозумілості. Тому яка велика сила слави, яка завдяки Театру стане вічною! Яка гармонія! Звідси булава, більша ніж [та], якою нащадок Африкана, знищив фатальним ударом семиголове чудовисько: Звідси люті смерті, внесені у Тракію, звідси мечі, залиті гетьською кров'ю, прапори, покриті панциром військові плащі, виткані золотом хламиди, прикрашені пальмами прекрасні тоги, пояси, військові вінці, військова здобич, трофеї, відрубані ключиці варварів, по яких щасливо пройшовся меч вождя: звідси Феба, яка вічно світить своїм ясним блиском, звідси хрест, непогіршний символ перемог і тріумфів, з подвійною головою, який несе загибель подібним тиранам, звідси Аврора, передвісниця світанку, тисячі відзнак вождів і героїв, Марсові зрештою подвиги, з'єднані із святими чеснотами на оттоманський острах тріумфують над варварством. Тому стількома вогнями і стільки раз не світив мемфійський Фарос (13), ані стількома вогнями не освітлювали шлях під час тріумфу Сципіону або Помпею (14) Рим, Ганнібалу Картаген, скільки цей славний Театр, наче якась оселя Феба, блищить не ясним золотом чи золотою бронзою, яка наслідує вогні, а сяє блиском чесноти і Марса,

(1) *Кипарис...* – кипарис в античності був символом печалі, деревом скорботи.

(2) *Тули...* – Тула – напівміфічна країна на півночі Європи.

(3) *Кінтія...* – Діана, богиня місяця, тут – місяць.

(4) *Августа, Клавдія чи Андріана ...* – Август, Клавдій та Андріан – римські імператори.

(5) *Квіритів...* – квірити – римляни.

(6) *Пергам...* – Тут: кремль.

(7) *Евменід...* – Евменіди – богині помсти.

(8) *Етні...* – Етна – вулкан на Сицилії.

(9) *Вулкана...* – Вулкан – римський бог вогню та ковальства.

(10) *Зоїла...* – Зоїл – легендарний критик Гомера.

(11) *Через Абіле і Гадес Гераклові стовпи...* – Абіле і Гадес (Кальпа) – начебто поставлені Гераклом скелі (стовпи) на європейській та африканській частинах Гібралтару, який вважався краєм землі.

(12) *Сципіона...* – Сципіон Африкан – римський полководець, прославився у війнах із Картагеном.

(13) *Мемфійський Фарос ...*– Мемфіс – давня столиця Єгипту, Фарос – острів біля Олександрії у Єгипті, на якому стояв величезний маяк.

(14) *Помпею...* – Помпей – римський полководець.

Стор. 10

а великий Океан різноманітної слави, переповнившись ним, чи не поглине цей потік дуже вдалого красномовства? Чиї зусилля у створенні зображень речей не охопить цей різноманітний блиск? Збільшуючи здивування, народжують мовчанку, а не слова? Чиї героїчні подвиги, найзнаменитіші царські палаци, які блищать золотом і алмазами, ця велич саява не затьмарить, як Геспер (1) менші вогні? Розшир пристрасні зіниці очей, давнино, що шукала героїчні прикраси і чесноти, і ти погодишся без жодного звичного сумніву лестоців, що всі найвищі прикраси відзнак правителів і тріумфаторів, які були в августовських палацах, знайшли своє місце у славному театрі священних чеснот вождя. О дивовижний твір, якого не можна порівняти з жодним, виготовленим правицею Фідія чи Праксителя! При ньому втрачають силу пусті творіння, вистави світу. Звідси

Нільський Мемфіс нехай змовкне, нехай не шанує Фаросу,

Триста народів не славлять відомих у цілому світі

Статуй отої Луцини (2), яка з сагайдаком гуляє.

Хай не гордяться і парфи (3), які Вавилон спорудили,

Витвори їхні з твоїм не зрівняються амфітеатром,

Слава говорить: творіння чесноти це більше за інші,

Адже де хрест наче зоряний колос доходить до неба,
Фосфор (4) там світить і Феба сіяє тепер золотава.
Звідси зображення маєм поважного предка і батька,
Зроблені з вічного кедра, і мрамур ужито пароський,
Стали у ряд ці вожді, на них одяг чудовий, відзнаки,
Їх не Праксителя (5) руки зробили в театрі високім
Слави, то доблесть воскресла Пеліда, Пелея(6) нащадка.
Дуже радіє Беллона, довкола-бо – гетів руїни,
Здобич несе у руках і щити, в Рубіконі (7) намоклі,
Варвар благає щадунку, він руки простяг, і цілує
Стопи хоробрі вождя войовничого: меч його змусив.
Ось чому лаври тріумфу танцюють у нього на скронях,
Близьких йому аплодує юрба – їй відомі трофеї.
Зрештою, там, де пошаною Велич постійно керує,
Чи ж це знецінять вистави порожні відтак стародавніх?

(1) *Геспер...* – західна (вечірня) зірка.

(2) *Луцина...* – богиня дітонародження, пізніше ототожнювалася з Юноною або Діаною.

(3) *Парфи...* – плем'я, що жило на південь від Каспійського моря.

(4) *Фосфор...* – „Світлоносець” – ранкова зірка.

(5) *Пракситель...* – грецький скульптор.

(6) *Пелід...* – син Пелея, тобто Ахілл.

(7) *Рубіконі...* – Рубікон – річка на кордоні, яку перейшов Цезар, вирішивши розпочати громадянську війну.

Стор. 11

Воістину велика виникає із такої прикраси пошана твоєму імені і також не менш міцна, ніж сотні фундаментів Теб (1) і самі ворота, на міцнішій опорі ніж ліжка на кораблі, вона навіки залишиться нерушною. Відступає тут викликана або тризубом Нептуна (2), або шалом Еола (3) змовницька лють вітрів, слабне сторука міць Егіона (4), втомлюється молоток Бронта і Стеропа (5), і той сильний розбій минулого, тому що слід зруйнувати народжене і пристосоване в театрах, накладе вуздечки шаленим дерзанням, і те, що не раз ослаблювало світ нещастями, втратить свою силу в цьому театрі чеснот. Все, що спирається на фундамент чесноти висміює, без сумніву, суворість долі та увічною на всі віки, і не оглядається на неспокійні обставини часу те, чому фундаментом [служить] чеснота, знамениті вчинки – основами, благочестя щодо батьківщини – укріпленням і захистом. Твоїм спадковим аргументом похвали, о великодушний герою, є те, що служить міцності твого імені, тож хіба прийдешні віки не згадають ці твої славні подвиги? Чи не розкажуть прийдешнім поколінням про чесноти твої, які держава на семи пагорбах не бачила у жодному з Катонів (6), і Ематія не бачила у Приборкувачі світу (7)? Знову вшанує стільки перенесених труднощів заради її захисту і порятунку батьківщина, яка протистоїть із ще більш безстрашним духом постійним диким наступам ворогів, які слід приборкати і стримати, і стільки разів героїчне ім'я вона прославить святковими аплодисментами, скільки щасливіший цей Арго (8), що не знає темної бурі варварів, під твоїм управлінням більш досвідченого Палінура (9) заспівав веселу пісню. І що, як не чеснота, є основою такої величі (якщо вона щось виносить на світло, то вже стійку йому передбачає безпеку, щоб могло простояти довше ніж мідь), спираючись на яку, хіба не дорівнюються проведені роки вічності? Хто ж бо буде чинити опір легковажному нападу лютих Аквилонів (10)? Ти стримуєш несправедливість долі театром твого високого таланту, і більше в ньому від святих чеснот і благочестя стосовно Батьківщини підніметься знаків постійної безпеки, як в Трої від Палладія, в Лациї від Анхіза (11). До того ж в цьому дуже добродородному театрі не бракує якоїсь сили античності і для окраси, і для перестороги, бо ти бачиш, що окрасою [служить] чеснота, а Марсові подвиги – опорою, і вони тобі, дуже славний ВОЖДЕ, забезпечать безсмертя навек. О театре, міцніший за тисячі пірамід і колосів, жодна лють тебе ніколи не зрушить! Бо він

Бо не боїться він ані сестер Евменід – їх без ліку,
Зим і одрисів (12), вогнів від Юпітера тих, що потрійні,
Хоч він і грізний, вітрів, що в Еола в темниці у схові (13).

(1) *Теб...* – Теби із стома воротами – столиця верхнього Єгипту.

(2) *Нептуна...* – Нептун (у греків Посейдон) – бог морів і всіх водоймищ.

(3) *Еола ...* – Еол – міфічний бог вітрів.

(4) *Егіона...* – Егій – приморське місто в Ахаї.

(5) *Бронта і Стеропа...* – Бронт і Стеро – циклопи в майстернях Вулкана.

(6) *Катонів...* – Катони – знаменитий римський рід, славилися добродієністю.

(7) *Ематія ... у Приборкувачі світу...* – Ематія – стара назва Македонії. Йдеться, очевидно, про Олександра Македонського.

(8) *Арго...* – корабель аргонавтів.

(9) *Палітур...* – керманіч Енея, який, заснувши, впав у море.

(10) *Аквілонів...* – Аквілон (Борей) – бог північного вітру.

(11) *Трої від Палладія, в Лації від Анхіза ...* – Палладій – зображення Паллади, що впало у Трою з неба, було запорукою її цілості. Анхіз – батько Енея.

(12) *Одрисів...* – Одриси – одне із фракійських племен.

(13) *Вітрів, що в Еола в темниці...* – За античними віруваннями, бог вітрів Еол тримав їх у заперті.

Стор. 12

Й плину років. Поки буде стояти земля з полюсами,

Поки тече Бористен повноводний і зрошує ниви,

Буде стояти на двох він стовпах, як Олімп на Атланта (1)

Сильних руках: Марс, могутній вояк, і звитяга вождівська.

Але як довго важко працювали на цей преславний Пергам! Він об'єднав умілі зусилля талантів, здивував світ, всотав старанність Дедала (2), в дійсності є працею не одного, а багатьох тисяч. Бо не тільки правиця багатьох твоїх знаменитих корінних мешканців працювала стільки століть марсовим мечем і всяким напруженням чеснот, стільки встромивши ножів у ворожі груди, а також твої руки, до цього часу ніжні, хоча вже звиклі до такої праці (як, можливо, вже в ранньому дитинстві Гераклові вистачало роботи, що було викликано не так ненавистю Юнони (3), як любов'ю до чесноти) покладуть фундамент вічної слави у майбутньому; немовби якась зрілість властива твоєму дару, бо і в часи сенаторських відзнак була гідною, і в ранньому дитинстві правиця була вже зовсім дозрілою до ключа вождів. Бо в дійсності не знає щаслива від повільних зусиль Луціна, яким чином вона повідомляє, що в малому тілі захована гігантська сила, кому небо при народженні благоговійно вливає світло. Високі уми стають більш добродієними, отримавши частку божественного подиху, народжуються, важко вправляючись для чесноти, ростуть, потім важко працюючи на довговічність свого імені, доростають до урожаю дорослої слави, можливо, не зі звичайних колісок, для яких видавати великі зразки ніколи не було дозволено привілеєм природи, хіба що з часом. А визначні діти відразу ж показують приховану велич духу і героїчний талант, як алмаз виблискує із грубої і поки що необробленої глиби; левеня перед тим як вирости в лева, відразу точить свої кігті, і, граючись, неначе готується до битви, поки що передвіщаючи народжений для високого духу, розкидає по шії вологу гриву. Але чому я побільшую справу художніми прикладами? Ти найбільший для нас непереможний ГЕРОЙ, якого коли плодотворити Луціна виставила на публічне світло, зразу ж світ повірив у щастя, зголосив тебе великодушним Гектором і хоробрим Ахіллом, з поглядом і виглядом як у Алквіада (4), який виділявся тим, що був дуже славним і великим, [зголосив], що перед твоїм народженням були добрі провіщення, а ще кращим вийшов результат. Хай інші герої беруть прикмети із сприятливих порад гороскопів або із щасливого розміщення небесних світил, кожен може зрозуміти із ясного чола, пурпурових уст, із очей, з яких дихає справжній Марс, що ти народжений для найвищих почестей, для тріумфів і перемог. І не довго ховалася твоя чеснота, повідомляючи

справжніми знаками ще як із тісних пов'язок, що на світ з'явився величний нащадок, за звичаєм відбору найкращих, присвятивши керівниці мистецтв і війн Мінерві, без затримки,

(1) *Атланта Олімп...* – Атлант – титан, який, вірили, тримає на собі небо.

(2) *Дедала...* – Дедал – будівничий Лабіринту.

(3) *Юнона...* – (У греків Гера) – сестра і дружина Юпітера, мати олімпійських богів.

(4) *Алківіада...* – Алківіад – афінський полководець і політик.

Стор. 13

проникла божественним талантом до важких і глибоких таємниць знань, наче розрубавши гордієвий вузол. Занімів Лацій (1) від вишуканості твоєї мови і повірив, що ти народився під римським небом, і що тобі в уста влилась воскресла енергія Демостена (2). Інші побачили в тобі якийсь новий Пантеон (3), в ньому [ти] – кіленський арбітр (4), Тулієву (5) амброзію дуже солодкої ріки римського красномовства, і солодкий, і вчений потік, першого серед філософів, гострого у поширенні думок: Аполон та оракули справедливості і добра, як зрештою, кожний із богів, дивляться [на красномовство] як на справжнє мистецтво, як на суть мистецтва, а не на його образ. Дивна сила і здатність духу в спартанських грудях: ти поєднуєш в собі і Марса, і мистецтво, із цього, і з іншого благословення більше ніж щастя Юлія (6), завдяки одною успішною діяльністю, як Перікл, вражати блискавкою тракійську гігантомахію (7), іншим разом із африканським Алкідом (8) збивати із ніг чудовиська: помітна і в тому, і в іншому, майстерність важко трудилася ради увіковічнення імені, і в тому, і в іншому, діяльний ВОЖДЕ, ти благословенний вінками із плюща та лавра: адже завдяки його чесноті, добродійній, бо, здається, він один добродійний у світі (хіба багато, за Демокритом (9), так що не один лавровий вінок увінчав героїчну голову. Що коли ти запалив весь дух в Олімпії Паллади, в палестрі (10) героїв? І чи хтось сумнівався, що ти народжений героями? Тир (11), і сьогодні зручний, щоб вести війська; ти виділявся тоді між поділеними на сотні загонів тих, які мали срібні щити, наче Помпей серед переможців, серед величезних загонів не зрілістю, мабуть, як Македонець (12) серед заслужених когорт батька: мало того, тобі більше аплодували під час твого тріумфу, і не змусили провести під списом Марса не апетит персів, не пролиття громадянської крові, а величезна любов до громадянської мужності і ненависть до дикості османців. І також тут, між густими стрілами ще до пороку пістолів, під частий рев гармат, в час, коли летіли стріли перед тим, як, за бажанням войовничої Росії, ти піднявся у крісло вождя; до того ж театр вічної слави споруджений великою працею, і даремно не розтратилася жодна мить віку, з якої б не росла слава вождя і не збільшувалася велич імені.

Рукоплескав батьківський світ такому героїчному діяльному характерові і таким трудам, і бістон (13), який добре наситився своїми руїнами, жалівся, що твоя Марсова чеснота поширюється, і вірячи, що ти народився під зіркою Юпітера або Марса, аж схиливши голову, вшановує тебе наче божество. Отже, він навчився від тебе, о найпереможніший із вождів, що таке хоробрий і високий дух, якщо він сильніший завдяки чесноті, якомусь божественному і непереможному благу, і веде рід із зореносного Олімпу; якщо щось серед людей робиться таке, що перевищує сили смертних, за судженням божества, він вважається гідним неба і віриться, що це навряд чи владисте людині, якщо щось у людині сяє незвичайне. Чи така сила людська? Повітря здригається від гromу під час спалахів металних машин, між відомими всім смертям ятаганамі, між тисяч потрійних Гекат (14) османців, де жаркіша битва і запалав шалений розбій розгнузданого меча,

(1) *Лацій...* – область, центром якої був Рим.

(2) *Демостена...* – Демостен – знаменитий римський оратор.

(3) *Пантеон...* – Храм Юпітера в Римі.

(4) *Кіленський арбітр...* – Меркурій.

(5) *Тулієву...* – Тулій – Цицерон.

- (6) *Юлія...* – Юлій – римський рід, найбільш відомий Гай Юлій Цезар.
 (7) *Гігантомахія...* – Гігантомахія – битва богів із гігантами.
 (8) *Алкідом...* – Алкід – Геракл (Геркулес), який був внуком царя Алкея.
 (9) *Демокритом...* – Демокрит – грецький філософ-матеріаліст.
 (10) *Палестрі...* – Палестра – тут: школа.
 (11) *Тир...* – давня столиця Фінікії, зруйнована Навуходоносором.
 (12) *Македонець...* – Олександр Македонський.
 (13) *Бістон ...* – фракієць.
 (14) *Гекат...* – Богиня Геката представлялася у трьох образах: Селена на небі, Діана на землі

і Прозерпіна в підземному царстві.

Стор. 14

змішавши божественне з людським, де в жодного не залишилося обличчя, в жодного крові, в жодного розуму, тільки сором віпліти від ятагана, що червонив кров'ю: в таких небезпеках [треба] відсікти мечем шії ворогів, нагнати несподіваний жах на ворожі лави, що бушують, хоч свої бойові знаки похилились, повернути перемогу, і так тріумфувати, зламавши сили ворогів. Звичайно, це вчинок божественний, в ньому знаходяться так багато дарів чеснот: рухливість, міць, неприборканий дух, розсудлива, ясна і зріла думка на Марсовому полі.

Дари героїчних чеснот, настільки видатні й нечувані і навряд чи комусь обіцяні милістю вишніх і зір, навіки приєднані до твого дуже знаменитого дому міцним зв'язком, і рід, який слід прославити по цілому світі, тебе прирівнюють до неба, найнепереможніший із вождів, справжній нащадок войовничого Марса, тріумфатор над боягузливим сходом, страх османського імені, загибель гетів, міцніший за метал мур своєї батьківщини, міцний якір російського корабля, яким міцно закріплений і через бурхливу лють геллеспонтійського Аквилона, ставши непорушно в безпеці завжди він приборкує бурі. Кажу, що чеснота, яка підносить душі земних владарів до небес, поставила зображення Кунона (1) і Евагора (2) поряд із статуєю Юпітера і повідомила вічності, що твої предки походять з божественної крові, і вона стільки статуй спорудила їм своєю правцею, скільки дивовижних подвигів на задрісті героям побачила з незмінним виглядом обличчя. Бо хіба ж це не божественне? Через приборканий загрози варварів, через простягнені страхи смерті, через криваві жахи шаленої люті щасливо добирається переможним кроком до трофеїв і перемог в самому вихорі божевільної Беллони, у лютому зіткненні стріл, навести несподіваний страх на ворожі бойові лави, [чи це не] тріумфувати? Успадкованим від твоїх предків аргументом похвали, безстрашний дух яких вигодуваний війнами і зброєю, якому відомі всі небезпеки, рівний величчю Духа і чеснотами самим Богам, між смертоносних вогнів і тисяч лютих смертей, стримуючи хоробрим мечем наступ ворогів, досяг порадами і силами того, що в думках приписано приборкувачу монстрів задрісної Юнони. Але я не хочу тут, у тісному похвальному слові повідомляти дуже знатні імена, а також охопити тісними сторінками добродійні вчинки, які перевищують людські сили, або виставити в публічному театрі, прославляючи похвальним словом: бо не позбавлено небезпеки ворухити святий прах божественних простим поклонінням і хотіти відвести пустою піснею раніше призначені на Небо душі на землю. Нашадки скажуть, що жодний вік не обійде мовчанкою таких героїв, марсові серця піднесуть їхні вчинки і сили аж до зореносного неба, вони будуть славитися завжди святковим вшануванням. Я кажу, що пропущу в набожному мовчанні знамениті подвиги і марсовий запал предків, завдяки якому вони не один раз обпалювали легковажні крила Ікара (3): вистачить нам дивуватися в тобі тим, що античність побачила в інших, тому що ти додаси так багато блиску роду, що я вже буду вважати, що він виникає не з їхньої слави, а із твоєї. Інший виходить у публічний театр, взявши окрасу своєї похвали з претексти (4),

(1) *Кунона...* – Кунон – очевидно, польський поет початку XVII ст.

(2) *Евагора...* – Евагор – ім'я двох міфологічних персонажів.

(3) *Ікара...* – Ікар, за легендою, піднявся в небо на штучних крилах, але впав у море.

(4) *Претексти...* Претекста – тога з червоною смугою, одяг римлян. Згодом – трагедія із сюжетом із римського життя.

Стор. 15

де фрїгіїці приховували налив, або виводячи із крові вождів, або із

задимлених зображень батьків, або в такому блиску дуже примітних темних осіб. Отже, помиляються ті, які весь блиск сяйва родичів по батьку розміщують в єдиному ряді предків, щасливіші від прибулого світла більше, ніж від свого, подібно до блукаючих зірок, які показують чужу славу, а свою приносять у жертву вакхічним тіням. Клянуся Поллуксом (1), добродійний дух знатності ненавидить ту чернь і жене геть, що наче храми Мемфісу, ззовні дуже прекрасні, а у середині в них жовч, або в них міститься тільки непряма дорога, створена для викликання сліз, коли виставить напоказ зовнішній блиск попередників. А ти, найславніший ВОЖДЕ, ти шукаєш в собі самому високі якості для збільшення слави, і переказуєш подвиги предків для похвали, а не для заслуги. Вони відберуть у тебе сон Темістокла, трофеї Мільтіадів, які є стимулом слави, а не аргументом для похвали, запалюючи до більших тріумфів, бо не так приклади предків, як любов до Батьківщини і вроджена чеснота одягли на тебе покритий панциром військовий плащ полководця. Хваляться інші, як високі дерева, які, здається, успадкували від предків тільки трофеї, а не чесноту: хоч їм судилася знатна кров і величний дар, вони хвалять своїх предків, відомих чеснотою, а самі виродилися. Але у тебе, найславніший ВОЖДЮ, життєва сила незіпсованої крові тече рівномірно по всіх жилах, і дійсно, не менше до тебе спустилася слава предків, як добродійна велич усіх чеснот. Я поєднав твоє визначне народження із знатністю так, як ці дві колони, знатність із чеснотою, чеснота із знатністю, поставлені у цьому Театрі, навіки залишаться непорушні. Звідси в тебе проникає щастя героїв, як данина платників, і дух, який усе більше прагне до перемог і тріумфів, вигодуваний не золотими яблуками Гесперид (3), а закусками Беллони, вихований не серед домашніх пенатів, а в постійних військових таборах, проникаючи своєю вродженою величчю, наче потрійною блискавкою, в тіла, твердіші за Марпеський (4) мармур, і стоячи у бойовому порядку, де інші попеременно борються із смертю, наповнивши поля густими трупами бістонів, зібрав красивий урожай тріумфів. Отже, нехай з повагою оцінюють такі дари чеснот, гострий розум героїв, і по цьому пізнають, як з пальця – гіганта, з кігтя – лева, з блиску – алмаз, з тіні – Колоса Родоського (5), що ти дійсно вийшов із божественної крові.

Після того, як Марс трохи пом'якшав, танцюючи із чеснотами, але став більш загартований, оточений тисячами військових фаланг, знищивши смертельним ударом сотні блискавок гетського Сальмоня, він вступив у Театр вічної слави, споруджений немовби твоєю правицею. Падають йому в обійми густими оберемками лаври і пальмові гілки, яких милостиво приніс подув Феба Сходу і Заходу, виймаються самі аж від найглибших коренів, щоб прикрасити переможні руки; сам народ титанів, забувши давню дикийість і жорстокість, заспокоєний неочікуванним блиском, здавна шанує, схиливши голови над прірвою. Затремтіла Азія, близька до загибелі, коли вдруге перемогли триста великих Фабіїв і Сципіонів (6) у ньому одному,

(1) Поллуксом... – Поллукс – античний міфологічний герой, вправний вершник.

(2) Темістокла... Мільтіадів... – Темістокл, Мільтіади – афінські політики і полководці.

(3) Гесперид... – Геспериди охороняли з допомогою дракона золоті яблука.

(4) Марпеський... – Марпес – гора, де видобували найкращий мармур.

(5) Колоса Родоського... – Колос Родоський – гігантська статуя бога сонця Геліоса.

(6) Фабіїв і Сципіонів ... – Фабії, Сципіони – римські полководці.

Стор. 16

караючи картагенян, тому що не раз ставали супроти щита із місяцем, сильними ударами мечів та палиць сховали кіммерійську темряву. А як я скажу більш явно про ту справу, ти, о найбільший з ВОЖДІВ, я змушений відзначити, народжений щасливим Марсом, стільки разів був увінчаний лавровими і пальмовими гілками, скільки разів натиралися ноги під час такого великого переможного ходу, коли ти сходив із загонами воїнів на кримську землю. Де лунало його брязкання, наче блискавки, які летіли з неба для остраху, шії варварів, які раніше відзначилися

своєю легковажністю, не раз ішли у танці наче салії в найглибшій темниці Діта (1), і не інакше треба було їм дістатися до твого тріумфу, ніж [зійшовши] в могили у постійному танку, яким вони призначалися хоромам підземної Юнони. Не бракувало і оттоманського місяця при твоєму вшануванні, який чи не проти своєї волі аплодував такій великій хоробрості, ввіткнувши списи, він спорудив тобі тріумфальну арку, подібно до дочки Тавманта (2), яка повним горлом зачерпувала криваву хвилю своїх, він посилав скалистій землі гетів не інші дощі, ніж ті, з яких виростав кипарис. Вкривалася потом при такому героїчному вождеві Фракія, неначе біля щасливої македонської статуї Орфея, охоплена великим жахом, застигла і стала каменем. Адже вона вивела величезну кількість гарпій, що не могли зрівнятися мужністю із своїм суперником ВОЖДЕМ, і, подумати тільки, з таким оснащенням йшла до свого величезного нещастя, не знаючи, що ти ведеш війни не кількістю, а мужністю, ти не рахуєш ніякої іншої кількості, тільки вбитих ворогів. Звичайно, наче сам Бог, збиваючи твоєю палицею загни безумства, навчив, яку силу має мужність русів під твоїм управлінням, і вона збагнула, що мужі змагаються не числом, а мужністю. Але чому я перераховую давнє? Перо, візьми у свідки поразок Самару (3) і Бористен, де варвар стільки дав матеріалу для проливання своєї крові, скільки не було ані під Термопілами (4), ані спричинила густа різня під Атенами. Бо твій меч, висміюючи безглузду численність ворогів, вважаючи шал війни своєю грою, так танцював по шнях ворогів, наче серп над колосками при зборі урожаю, щоб купи [були] більше густими, і не вистачило ані прірв у землі, ані ущелин Нептуна. Скількима безсмертними почестями вшановував тебе тоді театр! Який великий урожай і які жнива слави! Поки ти поміж дихаючих вогнем блискавок металевих машин, смертоносним блиском мечів, серед шалу ворогів, викликаного з тенарських місць (5), за звичаєм великодушного Юлія, майже не пам'ятаючи, що ВОЖДЬ, воював наче воїн, де з хоробрим серцем входячи смертоносним мечем у найглибші нутрощі варварів, безстрашно йдучи назустріч небезпекам, ти посіяв навколо себе смерть і похорони, а пожав лаврову славу та пальмове похвальне слово твоєму у майбутньому вічному доброму імені. У цьому духом ти рівний самому Воїну (6), бо:

(1) Діта... – Діт – Плутон, бог підземного царства.

(2) Дочки Тавманта... – дочка Тавманта – Іріда, вісниця богів.

(3) Самару... – Самара – ліва притока Волги.

(4) Термопілами... – Термопіли – ущелина, де спартанський цар Леонід і його триста воїнів стали на бій з величезним військом персів.

(5) Тенарських місць... – На місі Тенар розташовувався храм Нептуна і вхід у підземне царство.

(6) Воїна... – Тут: Марса.

Стор. 17

Саме наскільки той місяць є більший за інші світила

Менші, й наскільки затемнює Геспер всі зорі небесні,

Так твою мужність, о вожде, ні з ким з вояків не зрівняти.

світ був вражений у тобі новим чудом: одночасно очолювати військо, одночасно посилати правицю на щось важке і неприступне, з однаковою майстерністю втикати в груди оттоманців меч і палицю, наслідувати Улісса (1) розумом, а Діомеда (2) хороброю рукою. Холодні серця евтихів (3) там розгарячилися від сильного шалу Російського Леоніда, і він засоромився, що не всі згоріли від Марсових вогнів, що їх, кажуть, Фаетон дав усім душам, [взявши] у сонця. Ти у Тракії так запалив воскові серця діяльними вогнями, що вони стрімко кинулися по допомогу Наяд (4), наче хвилі могли погасити даремною допомогою вогні, яких вони не мали сили стримати, немовби тому, що повернувся шал усього Везувія (5). Тоді я повірю, що ти другий Ганнібал, і то не в Авзонії (6), а біля воріт Нептуна, при згадці тільки імені якого варварам слід тремтіти від одного тільки звуку, а бездиханні тіла бістонів падають у прірву та ніколи не воскреснуть. Але

хто розповість про твої дуже щасливі битви, тріумфи, перемоги, якими ти перевищив усіх вождів? Хто скаже, яку велику поразку ворогів ти спричинив біля цих вод, наче Картагенянин біля Ауфиду і Турасімену (7)? Клянусь Гераклом,

Важко й сказати, чого там твій Марс не робив їм,
Смерті скількох ти віддав, скільки і як умертвив.
Ти – переможець, що натовпи збив, по них меч твій пройшовся,
Гетів чимало лягло, ти ж бо на них наступив (8).

І досі ріки червоніють не від вродженої сором'язливості, а наповнені кров'ю скитів, пляма їхньої ганьби ніколи не зникне; стількома водоспадами хвиль розіллється похвальне слово твоєму імені, скільки води горлянки варварів поглинули в жадібних круговертях. Вони втомляться постійно, під натиском води, плескати таким тріумфам, з яких все більше росте слава твого імені. Але не тільки ріки, горді від скитської крові, розіллють славу твого невмирущого імені як Інд більше ніж стома руслами, також кримські поля додадуть не останній аргумент до твоєї похвали.

(1) *Улісса...* – Улісс – Одисей, герой „Ліади” і „Одісеї”.

(2) *Діомеда...* – Діомед – грецький герой Троянської війни.

(3) *Евтихів...* – Можливо, йдеться про послідовників Евтиха із Константинополя, який заперечував подвійну суть Христа після вознесіння, а визнавав тільки його божественну природу.

(4) *Наяд...* – Наяди – морські німфи.

(5) *Везувія...* – Везувій – вулкан на Сицилії.

(6) *Авзонії...* – Авзонія – Італія.

(7) *Ауфиду... Турасімену...* – Ауфід – річка, Турасімен – очевидно, Трасімен – озеро в Італії.

(8) Цитата з: Публій Овідій Назон „Листи з Понту” (Ovid., Ex Ponto) IV, 7, 45 – 48.

Стор. 18

Вони не зможуть бути неродючими, [бо] добре зорані твоєю крицею, вони несподівано принесли Росії при твоєму винятковому героїчному ході щастя більше, ніж у Помпея, і шанування переможними трояндами і тріумфальними лаврами. Вони стільки породили тобі, переможцю, пальмових гілок, скількома краплями оттоманська кров зачервонила північну сивину. Також, без сумніву, безплідність щасливим перетворенням коли-небудь зміниться на родючість, коли виділиться добродісна волога і зросить поле, і затопить криваві потоки варварів. Не може ніщо бути безплідним, де вирросло поклоніння Марсовій мужності, і проростають при сміливому наступі героїв краще ніж під ніжним подувом фавоніїв (1) плодоносні паростки навіть на кавказькій скелі, де тільки пробиваються троянди, пальми і лавр, [щоб стати] тріумфальними знаками Того, хто крокує в бій. Чи можна дивуватися з цього стосовно тебе, найславніший ВОЖДЮ, якому немовби кам'яні голови варварів не раз давали дуже щедрий урожай, і поля, відмовляючись від своєї безплідності, які немовби стали родючими від оттоманської крові, надали тобі, переможцю, в якості трофеїв славні трави. О найщасливіший ВОЖДЕ, якого слід вшановувати в усі століття! Таким чином, хай підніметься Російський Світ у нові тріумфи, сплете нові вінки переможцю, увінчає скроні нев'янучим лавром, все знову зазвучить святковими оплесками, де тільки з'явиться нагода для святкування тріумфу.

Хоч і великі вони, одначе не там пробуває

Хвальна вершина твоя, бо їм до кінця ще далеко.

Бо більшими є ті, які вразили і налякали Тракію, хоч слід було тремтіти раніше: ти зробив видовище, бо, приборкавши сили страшних циклопів, знищивши їхню дикість часто із-за кількості, прирівнявшись стількома тріумфами над Сходом до НАЙНЕПЕРЕМОЖНІШОГО ГЕКТОРА, від якого ми надіємося мати

Зброю етруску(2) гігантському, проти Фетіди (3) в екстазі,

Проти всіх фурій направлену, що їх Плавильник металів (4),
Дикий тракієць скував, а ще Понт (5), одрисійські Харібди (6)
Вирвали з моря глибин, із хвиль його дуже шалених.
Птах (7), який Місяцю варварів роги ламав, що на землю
Блискавки гострі із неба метав, увесь Схід подавивши,
Радо ввійде в Візантійський Пергам, і у ньому
Перший запалить священний тим'ян, там жертовники звівши.

(1) *Фавоній (Зефір)* – теплий південний вітер.

(2) *Етруску...* – Етрусками (тірренцями) називали лідійців.

(3) *Фетіди...* – Фетіда – морська богиня, мати Ахілла.

(4) *Плавильник металів* – епітет Вулкана.

(5) *Понт* – тут: Чорне море.

(6) *Харібди...* – Харібда – за легендами, страшне водяне чудовисько (небезпечний для мореплавців вир).

(7) *Птах...Вишнього ...* – птахом Юпітера був орел.

Стор. 19

Кажу, що зламавши шию зухвалого Гіперборейського (1) тирана, нарешті Божою волею ти змусив також таврійські міста кинути прапори під переможні ноги **НАЙМОГУТНІШОГО ЦЕЗАРЯ** і відчинити наперекір ключам варварів ворота, які ніколи не відчинялися. Звичайно, не досить було переможеному сходу з надutoю пихою стрімко повалитися перед Найяснішим Сонцем, без того, щоб піднявши свої царські успіхи і почесні вище інших царів, і [завдяки] твоїм особливим старанням, великодушний Ахілле, він став платити належну данину. Трохи перо [напише про те], як входив у Казикерменський Вавилон (2), який недавно гордився місячними рогами, а тепер ти будеш дивуватися його приниженню Російським мечем, поступкам владі і волі Двоголового Орла, і недавній героїчній мужності Вождя, одного віку із вічністю. Те місто, будучи вже багато століть сховане під гидким оттоманським ярмом, несучи в храмах нечестиву віру Магомета, силою мурів і глибиною ровів яке рівнялось з найбільш укріпленими в державі тевкрів (3), перешкоджало усьому світу, багато, багато хто намагався його здобути, але таранами ніхто не завоював, зрештою ще до твого приходу було уражене боязню не так твоїх розділених на сотні воїнів, як вродженого героїчного таланту: не так із-за ударів металевих машин, клинів, як із-за твоєї досвідченої старанності, не в змозі протистояти стількому поверненням в їхню сторону натягнуми стрілам, безодням ровів, свинцевим бурям, воно з благанням стало жертвою Російського Юпітера. Звичайно, для Марсової мужності немає нічого неприступного, чи то вона ламає укріплені крицевими підпорками ворота, руйнує могутній тріумфами Картаген, рівнює із землею Теби і пробивається на Кавказ, немає нічого настільки міцного, що має силу чинити їй опір. Своїм досвідом він навчив варварський світ, якому, непереможний герою, твоя Марсова мужність, ніколи не зламана жодною силою стерла роги, і подібно до тризубої блискавки увійшовши в серця гетів, міцніші за сам Кавказ, завоювала дуже сильне місто. Тому немає нікого з найбільших вождів, характеру якого б більше дивувалися, і якому б, як з'явили ці Марсові подвиги і дії, він не дорівнявся імператорською і військовою похвалою. Бо чи ти згадаєш Фабіїв, Сціпіонів, Метелів (4), чи порівняєш з Помпеєм, твої вчинки перехоплять пальму першості у їхніх подвигів, бо в одному випадку ти отримав більшу хвалу із-за нерівності місць, в яких воював, в інших із-за непереможної хоробрості, якою ти давив незліченні фаланги ворогів майже Геракловою правицею: у всіх випадках тобі була властива чи не стоюка майстерність і досвід керування. Отже, поразі цією мужністю, великодушний Войовниче, хай ідуть до блискучих осель Громовержця, цим славним шляхом борців, у майбутні вічні записи слави хай відійдуть імена героїв, блискучі не із-за брехливої міці, а готові іти стрімкою дорогою нещастя і труднощів, поки не захвочуть повну блиску голову серед світил: цими кривавими слідами доходить до

(1) *Гіперборейського тирана...* – Гіперборей – міфічний народ на північ від Італії.

(2) *Казикерменський Вавилон...* Казикермен – місто, де козаки перемогли турків. Вавилон – головне місто Вавилонсько-Халдейського царства.

(3) *Тевкрів ...* – Тевкри (теукри) – троянці, переносно – римляни.

(4) *Метелів...* – Метели – римські полководці.

Стор. 20

Чумацького шляху, що сяє найбільосніжнішим блиском між небесних вогнів, щасливої домівки героїв, звідки тобі засвітив такий великий блиск тріумфів.

Бо зазімають прийдешні віки, читаючи і слухаючи про найуспішніші битви, війни, перемоги, тріумфи, і будуть вірити, що такі дивовижні героїчні вчинки здійснені упродовж багатьох років, а не одного, і під керівництвом багатьох воєначальників, а ти їх провів один завдяки неймовірній мужності, героїчній величчю духу, імператорській розсудливості протягом невеличкого проміжку часу, в безперервних війнах за війнами, тріумфах за тріумфами. Ти будеш йти не під цим іменем, а як чудо, через уста прийдешніх віків, тому що в гушці військового табору, під постійний шум дротиків, наче між Сциллою (1) і Харибдою або наче зимородок, який співає серед розгніваного океанського шторму, під час сутички розгніваних Аквилонів (2); подібно до невтомного Атланта, ти ніколи не підкорився Марсовим вогням, приносячи ними варварству фатальний вогонь, ти відганяєш від рідних кордонів темні хмари Сходу. Запаляться душі героїв від твоїх добродійних вогнів, і, наслідуючи твої героїчні подвиги наче якийсь справжній зразок для перемог, їх краще спонукають до війн і тріумфів, ніж трофеї Мільгіада – Темістокла.

Але не тільки, великодушний Гекторе, із-за твого добродійного таланту, із-за постійних війн, які ти успішно провів, із перемог і тріумфів, які ти успішно здійснив, розгромивши варварів, піднявся високий театр вічної слави, а також

За перемогу в борні до трофеїв вінки додаються,
Славне ім'я і заслуги твої аж до неба підносять.

Діва Астрея (3) побачила це з неба, і одного разу маючи намір відділити знаменитих мужів від звичайних, винесла його перед Юпітером, зголошеного Хранителем вишніх, щоб торкаючись великого великим, вірніше небесних покоїв великими подвигами, надати йому небесні відзнаки. Це нагорода і не дешева плата за труди, і величезна старанність у житті ніякій винагороді не радіє більше, і нічим іншим не можна запалити ще більше бажання нових небезпек і тріумфів, ніж дорогим жаром вінків. І жодна держава не могла навіть або видумати, або вимислити (більш) відповідну до заслуг винагороду, ніж відзнаки, дорожчі за всі коштовності Пактолу й Ерідану (4). Правиця забобонної античності надягає лаврові і пальмові вінки на заслужене чоло атлетів у Олімпії, пропонує героям для більш гарячої боротьби заохочення Капітолію (5), [дає] громадянські, обложні, табірні (6) вінці, хоч може ці нагороди не можуть зрівнятися з безсмертною чеснотою,

(1) *Сциллою...* – Сцилла – скеля навпроти Харибди, тут: між двома небезпеками.

(2) *Аквилони* – північні вітри.

(3) *Астрея...* – богиня справедливості.

(4) *Пактолу і Ерідану ...* – Пактол і Ерідан – золотоносні ріки.

(5) *Капітолію...* – Капітолій – пагорб у Римі, де знаходився римський кремль, храми Юпітера, Анони і Мінерви.

(6) *Громадянські, осадні, табірні вінці...* – військові відзнаки. Громадянський вінок – вінок з дубового листа – був найвищою нагородою, давалася за порятунок життя співгромадянина на війні. Обложний вінок давався за звільнення від облоги. Табірний вінок – нагорода тому, хто першим вривався у ворожий табір.

Стор. 21

хоч, можливо, ослабнувши, втрачають вартість, однак належить, щоб нев'януча сила нагород залишилася непорушною на усі віки. Поки що тільки піднімаються

високо з гнізда царів та імператорів орли – королі крилатих, і ніколи не перестануть вити гніздо в такому високому листі; лев невсипуще охороняє батьківщину в царських палацах, лебідь постійно співає урочисту пісню біля пам'ятників, і тисячі інших прикрас знаменитих героїчних чеснот блищать навіки у земному Зодіаці. Стільки слави за вчинки і заслуги, стільки тріумфальних пальмових віток густими паростками будуть зеленіти не тільки роками, а й цілими п'ятиріччями і століттями у садах вінків героїв, все, що по-праву ввійшло у завойовану нагороду мужності, і не знає ані перемін, ані плину речей. І це мила нагорода за піт і труди, як достойна нагорода за якусь велику працю, не покривало в'ялої бездіяльності, як підтримка загального блага, а не особистого панування, в якій підраховане і зібране все зріле, щоб Теміда по справедливості навіки винагородила за заслуги; можливо, так відрізняються знамениті герої від звичайних мужів. Ніде краще не відкрилися закони вишніх і здійснена більш розумно винагорода Теміди за заслуги не тріумфувала за судом Париса (1), як в Ареопазі (2) твоїх чеснот і предків. Тут їм подобалося присуджувати свої і небесні відзнаки за високі чесноти, щоб жодного разу не порушити велику мудрість, або щоб не визнати злочинною спорідненість з ними, яка виявилась у славному суперництві. Звичайно, твій високий Дім відповідними відзнаками визнають достойним Олімпу, в якому все ще сіяє, незважаючи на зміни в розташуванні сонця і зірок, за рішеннями неба і батьківщини, визнається гідним трону Юпітера. В цій справі ми вже не вагаємось виводити велич твоїх добрих вчинків з природи зірок, оскільки він засяяв для своєї Батьківщини таким великим блиском, що відбив усі набіги кіммерійських хмар. Вистачає цьому небу і тих вогненних метеорів з неба, адже громи і блискавки виникають під час остаточної поразки кіммерійської гігантоманії, тут і комети, які несуть смерть варварству, дивиться і Ірида (3), дивуючи весь світ, маючи намір гарно намалювати прикрасу вічної вождівської слави не [тими] кольорами, які виникають із змішування світла і тіні, а справжніми, спричиненими чеснотою. Розумно приєднав собі в окрасу відзнаки небожителів твій дуже знаменитий дім, і вони не могли заперечити, бо тобі рівновелике – так за волею Богів і не менш справедливим судом батьківського Париса без жодної суперечки винагороджені заслуги. Це ціна і не дешева винагорода за героїчну мужність, щоб не виник якийсь тісний зв'язок із земними, відрізнений відзнаками неба. І звідси нова велич вінків сяє моїй усамітненій думці, яка саме приймає участь у його похвалі, дивитися

(1) *Париса...* – Парис був покликаний богинями розсудити, яка з них найкрасивіша.

(2) *Ареопазі...* – Ареопаг – верховний суд в Афінах на пагорбі Ареса.

(3) *Ірида* – богиня райдуги, вісниця богів.

Стор. 22

на ясне та яскраве небо невсипущими очима, однак не бачити вогні в інших зірок, що оточують, коли поширюється безмірне світло. Блиск менших зірок уникає небажані повіки, які охоплює більше світло, однак нехай дозволить направити до світла, наче незвичний погляд, звідки виникає спокій щастя. Які великі виникають для твоїх імені та Батьківщини і щастя, і пошана, найзнаменитіший ВОЖДЕ, які відкривається знаки тріумфів і перемог з прикраси високого Громовержця, Христа на гербі, недешевої нагороди за чесноти і труди. Античність вважала, що в садах Юпітера і народжується, і росте стійке та блаженне щастя, і це нам треба в Тобі шанувати незважаючи на забобони, в чиєму Домі дерево, присвячене самому Божеству приносить всі плоди щастя. Тому ми не задримо атенському ВОЖДЕВІ Тимотею (1), який мав невід і сітки, якими у сні він зник ловити щасливу долю міст і царств: ти рибалиш більш певним, тому що священним гачком, саме ним, без сумніву, ловиться щастя світу. Відкидає цей хрест одночасно і ім'я нещасливого дерева, і знак, з яким щастя зв'язане нерозривним вузлом століть, знаходячись на щиті Персея серед нещастя. Хто вже боїться загроз Евменід під такою щасливою зброєю? Хай злиться триголовий стигійський Воротар (2) і приєднає рівне собі шаленство страхів, хай виводить їх проти Батьківщини, усі ці уста дикості, що

відкривається, щасливо приборкає твій хрест, так що він знову впаде у безпам'ятство, як колись прихильний до Алкіда кадуцей Меркурія (3) приспав і тим переміг Цербера. Куди б ти не направив зброю, зміцнений цією відзнакою, ніколи її не зможуть покинути хоробрість і народжена в перемогах мужність, як і щастя. Боїться варвар, впадаючи при такому тріумфальному знаку у фатальне затемнення, і всупереч своєму бажанню він змушений благодати. Тому пам'ятниками перемоги ти не відрізняєшся від Костянтина (4), бо ти таким самим способом тріумфував із цим лабарумом (5), мабуть, рівним, приборкавши ним стільки раз і маючи намір зовсім приборкати ту дикість варварів, яка ще залишилася. Зрештою, впаде, прибитий цим хоробрим списом бундючно сп'янений високомірною пихою Візантійський тиран, жорстоко впившись християнською кров'ю і смертями, запалений жадобою панування, кажу, він вожак Гарпій (6), закривавлений грабежами і спустошенням світу, і цей вважає недостойним признати його рівним чи вищим, і на могильному стовпі його зарозумілості, приниженої твоєю зброєю, напише „Нічого далі”(7). І будуть вічними лаврові вінки твоєї слави, розквітне переможний хрест, і стане фатальним для фантастичних чудовиськ, як палиця Геракла, і ти не пізнаєш насмішки фортуни, а будеш безпечним, воюючи під знаком переможного БОГА. І світ буде вшановувати в твоєму хресті не незвичайну хоробрість, якою розбиваються міцніші за самі скелі груди варварів, світ заціпенів, здивувавшись безмірній величчю пристойності, від якої завжди перша почесть царям – коронами, вождам – тіарами.

(1) *Тимотею...* – Тимофій – афінський полководець.

(2) *Воротар* – Цербер, страшний пес, який охороняв вхід у підземне царство.

(3) *Алкіда ... кадуцей Меркурія...* – Алкід – Геракл. Жезл, обвитий двома зміями, був символом Меркурія, вісника богів і покровителя гімнастики, торгівлі та красномовства.

(4) *Костянтина...* – Костянтин – візантійський імператор.

(5) *Лабарумом...* – Лабарум – починаючи з Костянтина I, державний прапор імператорського Риму (із зображення Христа та ініціалів Ісуса Христа).

(6) *Гарпій...* – Гарпії – ненажерливі крилаті чудовиська.

(7) *Нічого далі... (Nec plus ultra)* – напис на Стовпах Геракла, який застерігав моряків плисти далі.

Стор. 23

Та діадема безголова, до якої не приєдналася така велична голова, вона з гідністю, не зважаючи на цю дуже незначну вагу, здавлює скроні імператорів, і виходить блиск, як між алмазами та рубінами, коли відбиває ясне сяйво самому Фебу. Тир посилює гидкий сором претексти, на грудях якої не був вибитий цей доблесний знак. Латиклавій (1) знаті не прикрашає статуї персів, виготовлені майстерним митцем, де місце звужене для цієї прикраси. Дуже велика частина світу стогне, ховаючи в темряві тіні без такого світила. А де цій священній прикрасі радіють царські діадеми і палаци знаті, вони ведуть за собою всю пишність блиску, і там вже немає нічого спільного із тінню. Відповідне властиве щастя, відповідна велич світил, пишність оздоблення твоєму, найвидатніший Вождь, дому, який прикрашають стількома хрестами споріднені з Олімпом, майже незліченні оздоби. Тому якщо хтось хоче, щоб їх порахував камінчик більш гострого розуму, значить, він прагне воскресити арифметичну допитливість Архімеда, адже звідси така велика винагорода і блиску і разом з тим краси буде дуже знаменитим плащем і тогою попередникам і тобі слава, наскільки в царському палаці сонця шанується всякий образ речей. В дійсності, не справа одного століття ослаблювати неміцний розум пошуками того, скільки тобі додав краси священний блиск хреста: хай прийдешні віки вивчать все це прекрасне, яким спорідненість із зірками навіки закріпить його переважаюче становище. О дивовижна щедрість Юпітера стосовно тебе, ніколи не бачена у знаті на Палатині (2)! О ти, найщасливіший з усіх, кому слід радіти з такої прикраси! О театр, чудово оздоблений золотом та алмазами!

Все, що ти робив, гідне Юпітера і небес, від того і іншого твоєї героїчній мужності плата і нагорода, від того і іншого ти удостоєний дарів відзнак, той і інший заручили

тебе із щастям. Звичайно і правитель богів, і Олімп із своїми зірками є свідками Марсового характеру. Той хрестом, цей місяцем і зіркою підтверджують твою славу першої величини, маючи намір передати грубим нащадкам, що слід постійно читати в похвальних промовах і прославляти. Але що [спільного] у хреста, що у світил неба зі зброєю? Хрест, як відомо, є окрасою і захистом у війні, і у зірки є якесь тяжіння до вогнених таборів Того, хто крокує в бій, вони тривожать західний небосхил сірійською жарою, із того, і з іншого [виникла] пожежа злочинному Укалегону (3). Торжествує душа, збуджена солодкими хороводами тріумфів, брязкаючого зброєю Марса, де перед військовою боротьбою звучить спів більш доброзвучної труби, і тим, і іншим аплодують перемозі, де небесна тріумфальна арка метанням блискавок проникає у зігнуті шиї османців, і немає місця для помилки від кінця тріумфів, де зірка попереду. Солодкий шал війни перед прапором найвищого Юпітера, і легка загибель чудовиськам,

(1) *Латиклавій* – широка червона смуга на одязі сенатора.

(2) *Палатині...* – Палатин – пагорб у Римі.

(3) *Укалегон* – троянець, дім якого згорів одним із перших при взятті Трої.

Стор. 24

де викарбувана місячна велич палиці Алкіда. Меч радіє від гніву помсти, коли з Астер, зіркою початку, закриє око Македонцеві. До того ж і твоїй зброї, великодушний ВОЖДЕ, росте щастя від високих відзнак, і там при щасливих знаках виникають перемоги, і ніколи у військовому таборі не було переможця не увінчаного лавром між зірками, за допомогою яких він народився діяти з пальмовими вітками. Ти, наче новий Фаєтон сієш у всесвіті більш щасливими вогнями, коли місяць і Кіносуру (1) допускаєш в найвищі покої, тобі випадають на долю найвищі титули, ти – то сонце, дуже яскраве від чеснот, то золота зірка на небесній тверді. Немає нічого спільного у твого місяця з небесним, коли постійно сяючи вогнями, які світ бере у Феба, він відбиває в собі дар сонця, будучи прикрашений однаковою оболонкою, і правильно вже

Місяць твій не як небесний, властивості в нього інакші,
Твій – наче сонце, а той сонця відбитком постав.

Що у ньому рівне небесному, що властиво за природою і одному, і другому, то все охороняється власною чеснотою, і вони дарують постійну міцність. Свідчать батьківські лари (2) про те, що їм твоя Кінтія, даючи щасливу течію, і зберегла милостивою чеснотою, і забезпечила вічний спокій. Ані зірки твої не мають нічого [спільного] з тими блукаючими небесними світилами, хіба що з тими, яких Творець речей ошчасливив вічними вогнями і яким дозволено користуватися званням [зірок] першої величини. І з того, і з іншого виникне вічна слава твоему імені, коли і те, і інше стане ієрогліфом (3) вічності, від того, і іншого, краще як від Аполлона Дельфійського (4) ми візьмемо знаки перемог, коли одне, і друге підтримує фатальні для варварського Сходу вогні, які не раз запаливши, він майже погасить потоком своєї крові. І цей щедрий дар прикрашає стеми, і то не низькі, бо діяти низько завжди негідно чесному, у ньому немає нічого не найвищого, немає нічого, що знаходиться нижче гідності. Я кажу, що він не іншого походження, як високого і небесного, героїчна мужність зрівняла його із самими богами, і знамениті вчинки, поширившись з Олімпу по цілому світі, зробили подібним до безмірного сонячного світла.

Після зброї і світил предків я розгляну вже усі твої божественні чесноти, і якщо Світло розжене ряд блискучих нових світил, то стільки додасть Тобі блиску, скільки відніме у моєї промови ясності.

(1) *Кіносуру...* – Кіносура – сузір'я Малої Ведмедиці.

(2) *Лари...* – Духи-охоронці.

(3) *Ієрогліфом...* – Ієрогліф – зображення без заголовка і епіграм, які в XVII – XVIII ст.

використовувалися в літературних творах. Авторський коментар у правій нижній частині сторінки. В античності були схильні вживати знак місяця як ієрогліф вічності. Тому на відзнаках Севера Александра Августа було вибито таке зображення: правиця піднімає у вись молодий місяць, додається підпис: Вічності. Піерія Герогліфіка, книга 44, листок 561. Очевидно, Армашенко користувався поширеним у XVI – XVII ст. в Європі виданням Піерія Валерна (Pierius Valernius) „Ієрогліфи або Коментарі до святого письма єгиптян і інших народів”. Север Олександр Август – римський імператор.

(4) Аполлона Дельфійського ... – У м. Дельфи був храм та оракул Аполлона.

Стор. 25

Не вистачило б і потоку із солодких уст Арпінця (1), щоб краще ніж дев'ять Муз, виражені в пірійському (2) камені, переказати дуже довгу шеругу чеснот, які містяться в твоїх грудях, які тебе оточують, і які супроводжують тебе рівними кроками, в той час як ти ідеш попереду. Набагато красивіше і пишніше подаються високі-високі відзнаки чеснот, зібрані в тобі одному, ніж на щиті Ахілла частини усього світу, міста, укріплення, зрештою, самого неба і руху зірок.

Поміж іншими, яких майже не можна порохувати великими зібраннями чеснот і справедливих вчинків, ось, на місці правителя і на троні пошанована Релігійність, основа і фундамент царств, непогіршений знак вічного майбутнього щастя, вибрала в твоїх високих покоях захист свого віваря. Ніколи більше не просили в молитвах перемоги, як під твоїми військовими знаками, які не подобалося встановлювати у вигляді пам'ятника перемоги, тому що так наказувала ревність великого Юпітера. Вижени вогниками як Нума (3) з Риму гаряче полум'я забобонних вірувань, ти знайдеш тут вогні Божественної віри, запалений світильник якої ніколи не горів краще, як тоді, коли ти послав злочинному Сходу фатальний пожар. Зрештою, повертається те щастя Православ'я, яке було пригнічене тягарем османців, в той час як душі пеласгів (4) стогнали. Росія має ЮАННА, тобто того, хто найбільш горливо ширить Божественну славу: на батьківщині і за її межами вона кипить в таких героїчних грудях, запалена там залізними, тут золотими вогнями, вона виконує військовий танок поміж тріумфальними вогнями. Можна сказати й про ВОЖДівську любов до Церкви і поширення освіти, її запалило в Тобі сонце Релігійності полуденними вогнями любові, то ж здається, що ти без всякого честолюбства змагаєшся не зі своїми попередниками, а з самими Богами. Бо церкви, з яких одні похитнулися і розкрилися із-за жорстокості несправедливого часу, інші із-за розколу і під власною вагою, ще інші знищені ворожим вогнем, дивом нечуваної щедрості ти відновлюєш у новому дивовижному вигляді, і зі звичайних матеріалів ти робиш їх пишнішими, ніж храм Аполлона в Дельфах і зберігаєш навіки. Ти будуєш їх такими, що вони зрівнюються із пароським мармуром (5) і творіннями Корінту (6), їхня краса сяє чистим золотом і сріблом, змагаючись з палацом зоряного Феба. Цими запоруками вічної слави ти здобудеш собі милість Вишніх, цими засобами, які слід побачити (ми бачимо, що вони із шаною споруджені і присвячені крім того що на славу небесних, також Царю Царів і Цариці Неба), тому що ти силу приніс з неба, ти здобуваєш подяку: тут, кажу, Божою милістю зростає на батьківщині щастя Віри і успішно поширюється завдяки зброї за межі батьківщини, яку ти стільки раз приносив, скільки раз вона наказувала. І цією чеснотою, завдяки якій, щасливо завершивши війни ти проводиш гета під тріумфальною аркою і споруджуєш пам'ятник перемоги своєму імені там, де прославляєшся, і хто не ствердить, що ти вже дуже близько до Вишніх? Чи вона, будучи чи не єдиною

(1) Арпінця... – Арпінець – Цицерон, маєток якого розташовувався в Арпіні.

(2) Пірійському... Пірса – місто на о. Лесбос.

(3) Нума... – Нума Помпілій – римський цар, відзначався набожністю.

(4) Пеласгів... – Пелаги населяли Грецію та деякі навколишні землі перед греками, в поезії ототожнювалися із греками. Тут, очевидно, в значенні „місцеві жителі”.

(5) Пароським мармуром... – Найкращий в античності мармур видобували на о. Парос.

(6) Корінту... – Корінт – багате грецьке приморське місто.

Стор. 26

висотою, підняла земних панів аж до вершин Громовержця: від неї тобі наче з безмірного Океану такі потекли потоки щастя, які розливаються в душах Небожителів.

Після Релігійності зрештою також Розсудливість, яка сіяє більше, ніж усі багрянлиці і пурпури, правиця БОГА міцно з першого погляду на світло закарбувалася у твоїй душі, великодушний ВОЖДЕ. Клянусь Гераклом, Релігійність в поєднанні з Розсудливістю невтомно несуть земний Світ, спираючись на них наче на найміцніші кітви Арго Республіки зможе ніколи не носитися по хвилях, висміює лютя Еола, не боїться жодних аварій корабля, коли при постійній безвітряній погоді ніжними фавоніями, пасатними вітрами просувається до добродатних островів (1). Але хто не погоджується, що Тобі властиве справжнє благочестя? Що вже й казати про розсудливість, нічого кращого за яку не випадає на людську долю або може бути більш корисним? Я повірю, що вона швидше народжена з Твоєї голови, ніж із забобонної голови Юпітера, тому що розглядаючись довкіл, ти береш до уваги приклади всіх часів і сучасні: минулих – щоб згадати, майбутніх – щоб передбачити, сучасними ти щасливо управляєш, а майбутніми ти вчиш, як слід управляти в державі, коли розум у тривозі. Слабнуть недобродородні душі інших правителів, і багато приведуть свою імперію в вельми критичне становище, поки, наповнені величезною пихою сили, не допустять в свої глибини розсудливості: відбиваючи однією лише силою наступ ворогів, очевидно, не знають, що мудрість краща за силу, а розсудливий чоловік за хороброго.

...Вірили: мірятись треба не силою тільки,
Розум не раз більш вагомий, аніж правиця рішуча (2).

Правиця вождів навчила багатотисячні юрби воїнів Ксеркса (3), [які вирушили] проти Греції, як ці такі незліченні загоони без розсудливості Вождя розсудливий дух Леоніда розбив біля Термопіл невеликим загоном, навчений оракулом Аполлона, що одне правильне рішення перемагає великий загін воїнів. В дійсності, повідомляє, не так важливо, яке велике ти ведеш військо, а наскільки розсудливі військові вожді. Більше мають значення сприятливість моменту і майстерність, ніж сила, яка не має розуму.

Мудрий, розважливий муж – це краще, ніж в битві хоробрий.

Цей найкращий дар чесноти Розсудливості та інші дари в тобі побачив Російський світ, більше твоїм розсудливим управлінням, найславніше Сяйво (4), ніж сотнями воїнів відбиваючи і приборкуючи майже постійні набіги ворогів, і кожному ти даєш ясний

(1) *Благодатних островів...* – За уявленнями Гомера, „благодатні острови” розташовувалися десь на крайньому Заході.

(2) Цитата із: Гай Валерій Флакк „Аргонавтика”, книга 4.

(3) *Ксеркса...* – Ксеркс – перський цар.

(4) LUX (“сяйво”) замість DUX („вождь”).

Стор. 27

доказ, скільки щастя залишається від цієї чесноти. Тому ти стоїш попереду не менш Атлантом Батьківщини, ніж стоючим Аргусом (1), то щоб підтримати силою і міццю духу, то неймовірною передбачливістю, відкривши очі, щоб зберегти великий дух, ти направляєш (погляд) в кожную сторону. Зрештою, ці сили дали тобі і природа, і чеснота розсудливості, щоб ти сам з’явив їх стількома і такими великими обов’язками, що ми б повірили, що це нікому не під силу, якби ти сам не подав нам себе самого як найпевніший доказ. Коли ти даєш поради, в тебе можна

повірити, як в оракула, і настільки узгоджуються твої поради з висновками, наче ти виконуєш обов'язки Конса (2) і Катона, тому що завжди займаєшся суспільними справами: і з твоїх сенаторських уст зринають поради кращі, ніж із Дельфійського триніжка Аполлона. Колись правителі переконували, що корисне часто досягається величезною працею, а тобі дуже часто [воно дається] легко, і ти завжди із терезів Розсудливості нахиляєш вождівську згоду в ту сторону, де правильні рішення про майбутнє Батьківщини. Ти сам є суддею з найкращими рішеннями в сумнівних і важких (справах), і не відкидаєш також інших, а найбільше тих, в яких є для Батьківщини цілющий засіб.

Що й казати про інші твої чесноти, які управляються жезлом Розсудливості і зв'язані з нею нерозривним ланцюгом. Тут видно Справедливість, помірковану М'якість, якою ти виділяєшся, правителю, дуже подібний до самих Небесних, і царської оселі Юпітера ти не тільки досягаєш, але ледве не перевищуєш, коли, публічно оголосивши про усю Манлієву (3) твердість, розсердившись, у гніві ти не метаєш з висоти люти блискавки або скеровуєш стріли, як того вимагає сама Немезида (4), а змінивши гнів на милість, серця тих, які побуджують тебе до ненависті, ти пронизуєш стрілою Божественності і приємно [в них] проникаєш. І ніколи в твоєму пораненому серці не залишається жодного знаку від ран або горить вогонь помсти, хіба що коли ти караєш за кривди величезними милостями. Вважаючи, що вже надто пізно прощати, якщо час не відповідний, то милості роздаються швидко, в залежності від моменту. До того ж, в тобі немає жодної Справедливості, якій би не допомагали Скромність і М'якість, хіба що тоді (вона) строга, коли ганьбиться трон Юпітера, або зухвало здійснений злочин прикликає до помсти рідну Феміду. Але М'якість йде не самотнім кроком, а має нерозлучного супутника, а саме Поміркованість, з'єднану з нею дружнім союзом, найбільшу окрасу правителів, надмічну опору успіхів і почестей, зрештою, незгасну похвальну пісню найзнаменитіших героїв. Звідси приймає Претекста красивий рід справжньої похвали і не зміщується з ніяким гідким соромом, якщо прикладена до плечей правителів, чи із Августом вводить на Капітолії стримування пишності і хвалиться, що не більше від Тіра, як від цієї дуже знаменитої річки, походить її привабливість. Більше він проникає в записи вічності разом із Катоном, який, ненавидячи пиху статуї, через гарний Океан героїчної чесноти,

(1) *Аргусом...* – Аргус – стокий велетень-охоронець.

(2) *Конса...* – Конс – давньоримське божество землі і землеробства.

(3) *Манлієвою...* – Манлії – римський рід, відзначалися строгістю і непохитністю.

(4) *Немезида* – богиня помсти.

Стор. 28

коли з Августом через бурхливий, небезпечний стількома скелями, стільки [там] обелісків, Рубікон крові пробивається до гавані безсмертної слави. Краще тріумфує після стількох перемог Марій (1), який ступав поміж лавровими і пальмовими вінками, прийнявши велич поміркованості, ніж Помпей, чиї ноги не любили крокувати ні по чому іншому, тільки по трояндах. Рідко, звичайно, в світі засвідчена Поміркованість із Гідністю в одному правителі, хтозна, чи не зникла в Феніксі: і тут рідкість втрачає славу (2), коли та стає явною в твоїх тріумфах і перемогах, рівних із Августовими, навіть перші викликали оплески. І звідси ти вже отримав відповідно до своєї величини не малі плоди, тому що в такій безтурботності щастя направляючи блиск Поміркованості не низькою тінню, приваблюєш, а не неприємно вражаєш повіки тих, які дивляться: і чим більше вони вражені божественною виставою тріумфів і перемог, зв'язані з тобою, тим більше вони отримають свободи, яку слід провести через око, хоч ти вже своїм виглядом даєш душам задоволення. Як ти просякнутий звичаями доброго правителя, коли володієш цією чеснотою, і ніщо більше не може випасти на твою долю, коли цією ласкавістю і приємністю ти прив'язуєш душі всіх більше, ніж найміцнішими путами. Бо хто перед тобою покійно не схиляється, коли йому з

тобою легко і поговорити з твоєю долею. І нехай я краще скористаюся похвальними піснями Траяна (3): „Вільно тобі, коли ти виходиш до громади, допомогти, піти назустріч, супроводжувати тебе, йти попереду. Ти проходиш поміж нами, наче торкаєшся і удостоюєш кожного ласкавою мовою, якою говорить сама доброта світу. Хто не підходить, схиляється тобі на груди, і край розмові з кожним кладе сором, а не високомість (останньої у тебе немає)”. О нова і рідкісна між світил схильність до Поміркованості! Бо хто тобою не захоплюється, не дивиться з подивом, не підносить похвалами до неба? Можливо, хіба що ті, з якими ти не дружиш, які добувають собі ім'я, споруджуючи статуї і пам'ятники, а не чесною та похвалою добре виконаних справ. Бо не суперечить Хоробрості таке приниження духу і м'якість, хоч вони так зв'язані між собою, що без них вона не може існувати. Немає місця Хоробрості, де немає М'якості, Поміркованості та інших чеснот, бо тільки той чоловік хоробрий, який не дозволяє перемогти себе впливам і вільний від хвилювання духу. А що вже мені казати про інші видатні чесноти, що оточили тебе довгою шерегою! Радіє тут Доброта, зібравши велику свиту: коли жодна бідність не може бути так далеко, що б до неї не дотяглася твоя витончена правиця з невтомним прагненням добродійності. Ти вважаєш найвищою оцінкою свого багатства те, якщо не побачиш нікого нещасного, а всіх у достатку. Примітна ця Велич душі, якою ти переміг Сціпіонів, Мудрість, якою Цезарів, Релігійність, якою Помпілій, ласкавість, привітність, твердість, якою ти переміг усіх вождів. О театре, яким слід захоплюватися, чи ж ти настільки рідкісний у світі, як щасливий на батьківщині? Звідси я спорудив пам'ятник триваліший від міді,

(1) *Марій...* – Марії – рід римських полководців.

(2) *Рідкість втрачає славу...* – Очевидно, алюзія до латинського прислів'я „Дороге, що рідкісте” (Carum quod rarum)/

(3) *Траяна...* – Траян – римський імператор. Наводиться цитата із „Панегірика імператору Траяну” Плінія Молодшого (С.Plinii Caecilii Secundi Panegyricus Trajano imperatori dictus, 25)

Стор. 29

Вищий від пірамід царських, простоїть він.
Дощ його не роз'їсть, не сколихне взимі,
Впавши в лють, Аквілон; низка років стрімких –
Часу біг коловий – в прах не зітре його (1).

Отже,
Розвеселіться, очі глядачів,
В такому театрі вічної слави,
І ви побачите у ньому
Те, що гідне трону Юпітера.
Адже
Нічого тут немає не божественного, нічого не добродного,
Все далі небесних вершин.
Чи ви шукаєте Велич?
Він підходить до престолу найвищого божества.
Чи Блиск?
Він виглядає майже рівним з палацом Сонця.
Ці світильники
Тим яскравіші,
Чим більш ясніють власними оздобами.
Кінтія завжди росте, Аврора завжди на сході,
Тоді має намір завершити своє світіння,
Коли приборкає весь варварський схід.
Чи подивився уважно на Місяць духу?
Кому молодик, завжди в повноті світила.
Чудо у Світлоносці,

Ця зірка несумісна із ніччю, коли здобуває для Росії південну безхмарність.
Першої величини,
Бо нічого не знаходиться в такому герої не першого.
Зрештою, тепер переможена Кінфія оттоманська зіб'ється з курсу,
В той час як піднімається вище російська зірка,
Яка повернула наше щастя і закріпила навіки.
Чи такий вже великий страх царств перед тією кометою,
В переможній претексті вождя, коли червоніє Аврора,
Якщо міцний фундамент?
Тут немає нічого не міцного, нічого не надтвердого,
Ця майстерність виросла з Марсової чесноти,
З'являє-бо Того, хто крокує в бій ВОЖДЬ російський,
Острах гетів, подив Візантії,
Постійний ратник і частіше Переможець.

(1) Гораций „Оди”, III, 30, 1 –5. Переклад А.Содомори.

Стор. 30

Весь по ворожому ятагану, весь по шиях бістонів
Танцює в битвах військовий танець,

До могил наче до спалень

Відвів ворога.

Такий великий від його правиці страх у Тракії,

Шум такий великий через Меотійський (1) розгром!

Новий ГАННІБАЛ

Створив у Скітії Канни,

І те Геркулесове

„Нічого понад міру”,

Щоб гети не зайшли за свою Кальпу,

Хіба що (як) жертви Орку.

У тозі він найкращий Правитель, у військовому плащі – непереможний
ВОЖДЬ,

Окрилений герой і блискавка у війні,

У руці маючи одночасно жезл і бич,

Стільки раз несе смерть ворогам,

Скільки відправляє нею своїх до Марса.

Тих із варварів не дратує його меч,

Хто не червонить його своєю кров'ю,

Ніколи він не виступає в бойовий порядок без поту,

Ніколи не повертається без лавру.

Не менш хоробрий, ніж везучий,

Який воює з БОГОМ і за БОГА, за домашні вогнища.

От якби вождь такий славний у давні віки народився,

Тевкри б забули про Гектора мужнього, знаю напевно,

Про Ганнібала – пунійці, а Рим – про хоробрих Камілів.

Шістсот не цінував би Фабіїв (2),

Одного б йому вистачило найвідважнішого з ВОЖДІВ,

ІОАННА МАЗЕПИ

Якщо ти хочеш довідатися про його військовий досвід,

Найдосвідченіший.

Про старанність у битві –

Найнепереможніший.

Чи милостива до нього фортуна –

Найщасливіший.

Рукою Гектор, розсудливістю Конс, впливовістю Фабій
Вивищив віру.
Скільки було війн, стільки й доповідав про перемоги.
О ВОЖДЕ найуспішніший!
Такого славного не бачили жодні віки.

(1) *Меотійський...* – Азовський, поетично: таврійський чи скіфський.

(2) *Фабіїв...* – Фабії – рід римських полководців.

Стор. 31

О найщасливіша Росія,

Наділена таким ВОЖДЕМ.

Плеци, Батьківщино, ура! Пеаном вітай тріумфатора! Ура!

Всюди тут щедрий матеріал для привітання.

О театр вічної слави, який слід шанувати в усі віки!

І вже вражена такою величию твоїх чеснот, напоєна таким безмірним Океаном величезних похвал, моя Паллада змушена згорнути вітрила промови. О коли б дійсно вистачило такого великого потоку цій мові, відповідно до твоєї найзнаменитішої високості, щоб багатим красномовством виголосити на твої похвали всі блискучі дари, перли гідних похвал, якими багате Еритрейське море (1). Однак оскільки та безмірність не може бути охоплена потічками слабкого красномовства, ані благородні твої подвиги – вузькими сторінками, так в цьому Театрі дозволяється охопити як в серцевині Гомера Іліаду твоїх вчинків і чеснот. Більшими котурнами (2) значніших письменників буде прославляти тебе, найзнаменитіший ВОЖДЕ, красномовство, будуть говорити далекі нащадки, про твої похвали не буде мовчати жодний вік, самі ворожі могили вознесуть тебе, самі тіні покійних варварів повідомлять, що ти безсмертний навіки. І звідси

Поки небесний свій шлях прокладають зірки преяскраві,

А океанські потоки весь світ омивають допоки,

Поки збирає пролітїї промені місяць уповні,

Поки ранковий Луцифер (3) віщує, що ранок надходить,

Імені почесь твоєму і слава не згасне ніколи.

На велику похвалу Бога в Тройці Найбільшого Найкращого і на честь Блаженної Діви Марії на пошану всіх святих (5).

(1) *Еритрейське море...* – Переносно: Індійський океан.

(2) *Котурнами...* – Переносно: трагічним (високим) стилем.

(3) *Луцифер* – ранкова зірка.

(4) L. Annaei Senecae Oedipus, 503 – 506.

(5) В оригіналі скорочення: Ad M. D. T. O. M. G. Bq; V. M. H. nec non SS. O. Venerationem.

Позшифровується, очевидно, як Ad Maiorem Dei Ter Optimi Maximi Gloriam Beataeque Virginis Mariae Honorem Nec non Sanctorum Omnium Venerationem. За допомоги у розшифровці цього та деяких інших фрагментів латинського тексту щира вдячність Джованні Седіній (Верона, Італія).

«ВИНОГРАД» СТЕФАНА ЯВОРСЬКОГО

(Публікація та коментарі Ігоря Ситого, Сергія Горобця)

Доба Івана Мазепи дала багато зразків високохудожнього красного письменства. Майже всі твори цього часу належать до раритетних видань, зважаючи на мізерні накладки. Широке коло істориків, літературознавців і просто шанувальників вітчизняної історії, літератури та культури позбавлені можливості ознайомитися з літературними пам'ятками доби українського бароко. Дана публікація присвячена твору під назвою «Виноград».

У 1697 р. Самійло Мокриєвич надрукував у Чернігові в друкарні Троїцько-Іллінського монастиря невелику книгу під назвою «Виноград домовитом благим насажденный, в нем же наследник веков всех бысть убиенный... в новой весне ясне вельможному... Войск запорозких гетманови... Иоанну Мазепе, благому домовиту винограда малороссийскаго, милостивому своему добродееви, оферованный от наинижшого подножка Самоила Мокреевича». Книга мала 72 арк. Була прикрашена гербом Мазепи. Складалася вона з присвяти Мазепі, віршів з прощенням помилок, передмови, короткого викладу Книг Буття, Євангелія від Матвія, Страстей Христових, Молитви до всіх святих, «Соборника» 12 місяців, «Приложения на похвалу Божию к Уставу церковному»¹.

Через рік у друкарні Києво-Печерської лаври з'явилася книга С.Яворського «Виноград Христов... при вѣнчании супружества... панна Иоанна у Обѣдова Обѣдовского... столника и полковника нѣжинского проповѣдию церковною почтенный в церкви Свято-Троецкой Батуринской от иеромонаха Стефана Яворского игумена монастыря Свято-Николского Пустынного Киевского». Книга нараховує 23 аркуші і відома у двох варіантах. У першому на звороті фронтисписа вміщені цитати зі Святого письма, на звороті титулу – герб І. Мазепи та вірші, на двох нумерованих аркушах – присвята Мазепі. У другому варіанті тексти зі Святого письма вміщені на звороті титулу, на звороті фронтисписа – герб І. Обидовського з віршами, на двох нумерованих аркушах – присвята Обидовському². Решта тексту – тотожна.

Цікавий примірник книги другого варіанту зберігається в Харківській державній науковій бібліотеці ім. В.Короленка. На його початкових аркушах вправним скорописом зроблений напис: «Stefanus Jaworsei Metropolit Riazanensis 1700. Ex bibliotheca Collegij Charkowiensis». Як бачимо, він колись належав Харківському колегіуму. На жаль, примірник неповний. Власне від проповіді збереглося лише два аркуші.

Повний примірник першого варіанту зберігається у Львівській науковій бібліотеці ім. В.Стефаніка.

За пропозицією та сприяння шеф-редактора журналу «Сіверянський літопис» Сергія Павленка були зняті копії обох варіантів та підготовлені до друку. При передачі тексту збережені всі мовні і стилістичні особливості оригіналу, титла розкриті у круглих дужках.

1. Украинские книги кирилловской печати XVI-XVIII вв. Каталог изданий, хранящихся в Государственной библиотеке СССР имени В.И. Ленина. Выпуск II. Часть 2. Львовские, новгород-северские, черниговские, уневские издания 2-й половины XVII в. // Составители А.А. Гусева, И.М. Полонская. – М., 1990. – С. 33.

2. Украинские книги кирилловской печати XVI-XVIII вв. Каталог изданий, хранящихся в Государственной библиотеке СССР имени В.И. Ленина. Выпуск II. Том 1. Киевские издания 2-й половины XVII в. // Составители А.А. Гусева, Т.Н. Каменева, И.М. Полонская. – М., 1981. – С. 34.

Стефан Яворський
ВИНОГРАД ХРИСТОВ
Київ, [1698]

Виноград Х(ристо)въ в нем же лѣторасль едина от трех сі есть брак честный един от трех чинов д(е)вствующихъ, вдовствующих и супружныхъ в ч(е)сть Б(о)гу въ Троици с(вя)той поклоняемому, обрѣтающихся.

При бл(а)г(осло)вительномъ вѣнчании супружества велможного его милости пана Іоанна з Обѣдова Обѣдовского Его Царского Пресвѣтлого Величества столника и полковника нѣжинского, проповѣдію ц(е)рковною почтенный в Ц(е)ркви С(вя)то-Троецкой Батуринской от іеромонаха Стефана Яворского, игумена монастыра С(вя)то-Николского Пустынного Кіевского, року от брака агнча слова Б(о)жія с плотію АХЧИ м(еся)ца іануарія в неделю, егда чтеся Б(о)жественное Ев(а)нг(е)ліе с(вя)того евангелиста Луки в главѣ III Уч(и)т(е)лю бл(а)гій, что сотворю да живот вѣчный наслѣдую¹.

Зри коль крѣпко в Россіи вѣра стоит с(вя)та,
ей же не одолѣють и адова врата,
кр(ес)т на кот(т)вѣ оутвержден, при двою свѣтилу,
сію вѣры с(вя)той изявляютъ силу;
всуе оустремляются злочестивыхъ рѣки,
кр(ес)тъ на котвѣ недвижим пребудетъ вовѣки;

¹ Однаковий в обох вариантах.

и сама ноць князя тмы ничтоже оупѣть,
заря свѣтилъ н(е)б(ес)ны(х) при кр(ес)тѣ яснѣть².

Виноградъ трема лѣтораслями дѣвствующихъ, вдовствующихъ и супружныхъ, благолѣпно процвѣтающий и тройственный плодъ, въ сто въ шестдесятъ тридесатъ Троици приносящий (Фронτισпис)³

Маф: ГІ.

Маф: ІІІ.

Пѣ пѣс: Г.

Іоан: В. Видѣхъ в снѣ виноградъ, и в виноградѣ три лѣторасли, сіи же прозябоша и лозіе принесоша зрѣлы и грозны винныя. Быт: М.

Падоша сѣмена на добрую землю, и даша плодъ овъ убо сто о во же шестдесятъ, ово тридесатъ.

Сѣмя на земли доброй творитъ, плодъ тройственный, сторичный шестдесятный и тридесатственный.

Жизнь добрая дѣвъ и вдов и честнаго брака в ч(е)сть Тро(и)ци творитъ добрыхъ дѣлъ плодства трояка.

Дѣвство, сто овецъ горѣ рекшему имѣти, Ангцу и Пастыру вслѣтъ чисто вѣстъ ходити.

²Герб І. Мазепи і вірші з лївівського примірника.

³Фронτισпис у лївівському екземплярі, вміщений після герба І. Мазепи, хоча повинен бути у кінці книги. Зворот фронтисписа однаковий в обох варіантах. В харківському примірнику фронтиспис стоїть перед титулом.

Вдовство одръ по супругу хранит воздержимо, аки шестдесят сильных стражми обстоимо.

Брак ч(е)стенъ заповѣдей десят по трикрати, умом, словом и дѣлом, тщится исполняти.

И(су)с в тридесят лѣт бракъ благословил в Канѣ, тож творит лѣтам близ тѣм браку в Иоаннѣ.

(Зворот фронтисписа)

Его Царского Пресвѣтлого величества, Войска Запорозского обоихъ сторонъ Днепра гетману ясне велможному его м(и)л(ос)ти пану Иоанну Стефановичу Мазепѣ, своему прем(и)л(ос)тивѣйшему пану, патронуви, заштителеви, и бл(а)годѣлеви превеличайшему, бл(а)гополучного здравія, безмятежнаго многолѣтствія, щасливого панованя, на враговъ видимыхъ и невидимыхъ победы а потом не оувядаемого вѣнца на н(е)б(е)си, при моих м(о)литвахъ недостойныхъ от всего оусердїя желаю.

Правда то есть, ясне велможный м(ос)ць пане гетмане, мнѣ премилостивѣйшій бл(а)годѣтелю. Же Х(ристо)с Сп(а)ситель н(а)шъ, не повелѣваетъ сокрывати талантовъ: овшемъ сокрывающихъ вѣчною темницею оустрашаетъ мовячи: Лукавый рабе и ленивый, подобаше тебѣ вдати сребро мое торжинкомъ

(1-й нумерований аркуш після титулу)

Мк: КЕ.

возьмѣте оубо от него талантъ и неключимаго раба, взверзѣте въ тму кромѣшнюю. Еднакже знаюся до того, же казаня мои, которые з послушанія с(вя)того на рожных мѣстцахъ лучилося мѣти, талантом заледво могутся назвати, а то для малой велми скудоумія моего цѣны, в нихъ обрѣтаемой. Претожъ не погрѣшилъ бымъ, закопавши той маловажный подлого розуму моего плодъ, в глубоком забвенїя, и вечной непамяти вертепѣ, яко вещь публичного зренїя недостойную. Для тоеижъ причины не дерзнулъ бым и сіе весѣльное казане мое, на которомъ Самого Велможность Вашу слышателя оудостойлемся мѣти, навидокъ и позорище мірови изявляти, когда бы мя не взбудило трикратное Велможности Вашей на тое дѣло повелѣнїе.

Не такъ теды мое казане, яко розказане Велможности Вашей задало працу типографскому художеству. Моей зась худости жестоко есть противу рожну прати, и въ знаменїе прерѣкаемое волѣ Велможности Вашей противнымъ быти, бо ежели цѣлый свѣтъ Мало-Россійскій, полномощнымъ Велможности Вашей повинуется веленїямъ

(Зворот 1-го нумерованного аркуша після титулу)

далеко барзѣй я, который от Велможности Вашей, добродѣя моего, яко капля нѣкая от неисчерпаемой пучины морской, бл(а)годетельными исходищами произыдохъ. Албовѣмъ возвратившися з наук, з полскихъ сторонъ, такowymi от Велможности Вашей добродѣя моего естем обогащен бл(а)годѣянїи, иж щоколкев естем, щоколкев могу, щоколкев мѣю, все то Велможности Вашей аки моему источнику, моему С(о)лнцу, моему Н(е)бу приписую. Наветь и сія самая о трехъ лѣторасляхъ здѣ изображонныхъ проповѣдь моя, твоего то есть сажденїя виноградъ, твоихъ бл(а)годѣянїи струями орошень, твоя отческїя къ мнѣ любве теплотою согрѣянь и возвращень.

А претожъ яко первои жатвы снопы, приносимы бяху на офѣру, по заповѣди Г(оспо)дней: так и я сію мою проповѣдь, первое типом изданную, о Виноградѣ Хр(ис)товомъ, трема лѣтораслями, процвитающемъ, власне в сіе осѣнное время, когда виноградное дѣлателей своихъ оувеселяетъ плодоносїе, приношу Велможности Вашей нѣбы на офѣру, з нижайшимъ моимъ чолопреклоненїемъ. Кто бовѣмъ

(2-й нумерований аркуш після титулу)

В закон: SI.

Лев: КГ.

насаждаяй виноградъ, от винограда не ясть?

Прїймижъ теды ласкаве, Ваше Велможное Бл(а)городїе, сей даръ от мене, Виноград Хр(ис)товъ трема лѣтораслями, д(е)вствующихъ, вдовствующихъ и супружныхъ, бл(а)голѣпно процвѣтающїй.

Вѣтъя здѣ маловѣщанного рыторского художества знайдешь Велможность Ваша на похвалу, симъ тромъ отрасляемъ, межъ которыми на одной вогнѣздитися изволил гербовый птенец, превозлюбленнѣйшого твоего сестренца, Велможного Его М(и)л(ос)ти П(а)на Іоанна з Обѣдова Обѣдовского столника Его Ц(а)р(с)кого Пресвѣтлого Величества, полковника Нѣжинского, емуже на похвалу брачного дѣйствія, сія проповѣдъ есть сооружена, которую до рукъ Велможности Вашей честно подаючи, самого себе аки персть побѣдителными стопами попираемую, под панскіе Велможности Вашей ноги по(д)мѣтаю.

Велможному Вашему бл(а)городію, патронуви и добродѣви моему превеличайшему, всяких благъ временных и вѣчных, д(у)шевных и телесных, ест(ес)твенных и вышшест(ес)твенных, всеусердный желател, недостойный Б(о)гомлец и слуга нижайшій, іеромонах Стефанъ Яворскій игуме(н) м(о)н(ас)тыра С(вя)то-Ніколского Пустынного Кіевского.

(Зворот 2-го нумерованого аркуша після титулу)

Здѣ орел Обѣдовскихъ прекрасный в позорѣ, з дорогими каменми возлѣтаетъ горѣ, для чого ж? Бо домъ оныхъ то з натуры має сокровища нещадно в небо пресылаеть⁴.

⁴Герб і присвята І. Обидовському з харківського примірника.

(Зворот титулу)

Его Царского Пресвѣтлого Величества столнику и полковнику Нѣжинскому велможному его м(и)л(о)сти пану

пану Іоанну Обѣдовскому, моему велице мосцѣвому пану и бл(а)г(о)дѣтелеви превеличайшому, всякого на земли бл(а)гополучія и на н(е)б(е)си вѣчного оублаженія, при недостойных м(о)л(и)твах моих всеусердно желаю.

Великую давныхъ часовъ мѣвали похвалу овшемъ и оутеху, нѣкоторые учителя з учеников своихъ.

Велможный м(о)сцѣ пане столнику и полковнику нѣжинский, прем(и)л(о)-стивѣйшій мой бл(а)годѣтелю. Незабвенна еще до сихъ часъ память оногo преславного філософовъ чиноначалника Аристотеля, так з высокогo его оумомъ ч(е)-л(о)в(е)ч(е)скимъ едва постижимого благоразумія, яко тежъ и от тол же былъ учителемъ оногo пресловутого ученика

(1-й нумерований аркуш після титулу)

Маф: ІІ.

Пѣ пѣс: Г.

Іоан: В. всего свѣта самодержцы Александра Великаго, цара Македонского. Живет еще и в смертном пепелѣ мудрец римскій Сенека, которогo люблю на высокомъ вѣкопомной хвалы степени поставила его высокая премудрост, еднакъ не меншю и оттолъ маеть похвалу же былъ оучителем римского монархи Нерона. Чтo ж имам рещи на похвалу оногo оучителей оучителя Арсенія Великаго? Память праведного съ похвалами, а ему довлѣет свѣдѣтельство Г(о)с(по)дне, который нас научает, якъ маем людей цѣнити и познавати: от плодъ ихъ познаете ихъ.

Глянможъ оумным оком на плод д(у)ховный Арсенія Великаго. Два оныи скипетроносніи его оученики Гонорій и Аркадій, еденъ на Востоцѣ, другий на Западѣ монархи, що то сут, ежели не плод д(у)ховный, толикого отца достойный, з которогo плоду сїи ест от оучеников, латво величество учителя познати, от плодъ ихъ познаете ихъ.

Не дерзают ровняться тѣн до Солнца, капля до моря, пѣсок до Олимпу: Еднакъ же когда бы мнѣ годилося ровняти малая со великим, зрозумѣл бы кождый, як великую, и я маю оутѣху о тол же Божіем смотреніем оудосто

(Зворот 1-го нумерованого аркуша після титулу)

илемся негдысь в нашихъ Афїнахъ Кіевскихъ на реторицѣ и на філософіи въ оучителномъ имѣти призрѣніи вашу панскую м(и)л(о)ст едино оучилищъ наших окрашеніе и похвалу. З чого оутешаючися незмѣрне, дерзаю оную веселую и праздественную песнь восклицати: СОТВОРИ МНѢ ВЕЛИЧІЕ СИЛНЫЙ.

Нехай там Аристотелѣ своими Александрями, Сенеки своими захищаються Неронами, мнѣ болша далеко похвала, болша далеко утѣха, когда не Хр(и)стоне-навистного кровопроліщцу Нерона, не вселенского разбойника Александра [яко его нѣкоторіи называють], але вашу панскую м(и)л(о)ст, въ котромъ всѣ хр(и)-стіанскіе добродѣтели любимое себѣ избрали сѣдалище в учителном поелико мощно прилежаніи мѣт сподобихся; то то моя похвала и величіе, то оутѣха, от плодъ ихъ познаете ихъ.

Толикое теды от вашой панской м(и)л(о)сти маючи оубл(а)женіе и достоинство, и взаемъ къ вашой панской м(и)л(о)сти толикую маючи любов и оусердіе неслушную рѣчь судилемъ быти, абы сія проповѣд моя, которую мѣлем на ч(е)сть и похвалу, торжественного вашой панской м(и)л(о)сти брачного дѣйствія, мѣла западати в мракъ вѣчного забвенія звлаща гды оную воля старших

(2-й нумерований аркуш після титулу)

на видокъ свѣту, типографским позорищем изяснити повелѣла. Любо теды сіе слово мое не высокопарным гербовогo орла Вашегo пером ест писано: еднакъ же когда в себѣ мает и прославляет цѣну гербовыхъ вашей панской м(и)л(о)сти, хрезолѣтов, так розумѣю, же может що колвек заважити на мѣрилѣ бачного розсудку звлаща оу тыхъ, которые не такъ даръ, якъ оусердіе дарующего разсуждают и оцѣняют. Мнѣ теды болш не зостае, толко по подобію Пророка ц(а)рствующаго

просити вашу панскую м(и)л(о)ст ДА УСЛАДИТСЯ БЕСѢДА МОЯ, що латво может быти, когда любовное и неотрѣкающее вашей панской м(и)л(о)сти благоволеніе, аки древо Мерру оуслаждающее приступит, о которое покорне просячи себе самого з поволностью оуслуг моих при недостойных иноческих м(о)л(и)твах не отемлемо панской м(и)л(о)сти и любвѣ, всецѣло вручаю.

Вашего панского благородія
моего велице м(о)сци пана и добродѣя великого,
всяких помыслных оутех земных и небесных, всеусердный желател недостойный б(о)гомалец и слуга низайший.

Геромонах Стефанъ Яворскій игумень монастыря Святого Ніколского Пустынного Кіевского.

(Зворот 2-го нумерованого аркуша після титулу)

Уч(и)телю бл(а)гій что сотворю, да живот вѣчный наслѣдствую.

Слова суть от Ев(анге)лія н(ы)нѣшней н(е)д(е)лѣ оу Луки в главѣ ІІ.

Ежели можетъ быти що потребнѣйшого на семъ свѣтѣ ч(е)ловѣку през весь вѣкъ в пут(е)шествіи застаючому, яко вѣдати путь вѣдущій в живот вѣчный, слышателіе православніи. Слухаймо толко якъ прилѣжно д(у)ша бл(а)гоч(ес)тивая просит Бога о по(з)наніе таковаго пути: Скажи ми Г(оспо)ди путь в онже пойду. Стопы моя направи Г(оспо)ди по словеси твоему. Виждь Г(оспо)ди аще путь беззаконія въ мнѣ, и настави мя на путь вечный. На такую дорогу исправленія просит и н(ы)нѣшній Кн(я)зь Ев(анге)лскій, вопрошающій И(суса): Оуч(и)телю бл(а)гій что сотвору, да живот вѣчный наслѣдствую? На сей вопросъ якій даль отвѣтъ Х(ристо)с Сп(а)ситель нашъ,

(Арк. 1)

Быт: М. слышалисмо в н(ы)нѣшнемъ Ев(анге)ліи. А я тойже ответъ Хр(ис)товъ, пространнѣйшимъ словомъ, Б(о)жіею помощію, желаю н(ы)нѣ изяснити, и тое любвѣ Вашей показати, же три суть дороги до н(е)ба на зрѣніе тройственнаго лица Б(о)жія. Будеть то Г(оспо)ду Б(о)гу на ч(ес)ть, а намъ дай Б(о)же на ползу духовную.

Уч(и)т(е)лю бл(а)гій, что сотворю, да живот вѣчный наслѣдствую.

Вѣрный слуга царя фараона, будучи негдысь за нѣкое прегрѣшеніе, всаж(д)ен в темницу, дивный повѣдалъ сонъ соузникови своему Іосифови С(вя)т(о)му: видѣхъ (рече) въ снѣ виноградъ, и въ виноградѣ три лѣторасли, сіеже прозябоша, и лозіе принесоша зрелы, и грозии винныя. Правда то есть, же сномъ вѣрити неподобаеть, бо того заказуетъ намъ Ц(е)рковь Б(о)жественная; еднакъ же сонное видѣніе ежели бываетъ от Б(о)га, достоить оному дати вѣру, якія сонія многіе перед тымъ мѣвали: Іаковъ ветхозаконный Патріарха сонъ видѣлъ, и се лѣствица

(Арк.1 зв.)

оутвержденна, н(е)ба досязающая. Іосифъ с(ы)нъ Іакова сонъ видѣл, в оной чудесной жа(т)вѣ, и о дванадцати свѣздахъ съ С(о)лнцемъ и Луною ему покланяющихся. Нужъ оные чудесные през сонъ видѣнія Нав(у)ходоносора царя Вавилонскаго, с(вя)того пр(о)р(о)ка Даніила. Нужъ в новой бл(а)годати сны от Б(о)га явленные Іосифу Обручнику Пр(е)ч(ис)тыя Д(е)вы Б(о)гом(а)т(е)ре, и прочіимъ угодникомъ Б(о)жіимъ: а такимъ сномъ, понеже суть от Б(о)га, подобаеть вѣровати. Такимъ былъ и сей сонъ служѣ царя фараона явленный, о немже рече: Видѣхъ въ снѣ виноградъ, и въ виноградѣ три лѣторасли, сіи же прозябоша, и лозіе принесоша зрелы, и грозны винныя. Щасливый сонъ и пожитечный, бо презъ него Іосифъ, тое выпроковалъ оному служѣ въ темницѣ застаючому, же мѣлъ воскорѣ от оузъ свободнымъ быти, и до першої ласки царской прійти, якожъ такся и стало.

Еднакъже аллегорическимъ разумѣніемъ, еще иначе той сонъ толкуютъ учителя с(вя)тыи ц(е)рковныи, Афанасій и Елифаній, в такій способъ: виноградъ той въ снѣ видѣнный, знаменуеть Ц(е)рковь с(вя)тую, которую аки пре-

(Арк. 2)

Апок: Ді. красный виноградъ насадиль делатель н(е)б(ес)ный, и оплотом за-

повѣдей своихъ Б(о)же(с)твенныхъ оградилъ непреклонно. Три лѣторасли въ виноградѣ през сонъ видѣнные знаменуютъ троякій чинъ в Ц(е)рквѣ с(вя)той до н(е)ба ведущій, чинъ дѣвствующихъ, чинъ вдовствующихъ(х), чинъ супружныхъ о якъ бл(а)голюбно въ очахъ н(е)ба и земли сѣе тричисленные процитаютъ лѣторасли, троякій Тр(ои)ци с(вя)той плодъ приносяще, въ сто въ шестдесятъ, въ тридесять, по свѣдѣтельству самой истинны Хр(и)ста Сп(а)сителя нашего!

Первая лѣторасль дѣвствующихъ, коль добра, коль красна, идѣже дѣвство, аки дражайшій талантъ, в земли тѣла своего, дѣвствующій сохраняютъ, лѣторасл плодом своимъ оуже не землю, але н(е)бо наполняющая, якоже г(лаго)летъ бл(а)жен(н)ый Августинъ: Супружество землю, дѣвство же небо наполняетъ. Глянмо толко оумнымъ оком в н(е)бо, взявши правдозрачную въ апокалипсѣ перспективу, обачимо тамъ агнца Б(о)жія на Горѣ Сіонстѣй стоящаго, а з нимъ якийсь избранный народъ, сто сорокъ и четыре тысяща людей, имущихъ имя Б(о)жіе (Арк. 2 зв.)

на челѣхъ своихъ написано. Вопросѣмъ же тайнозрителя Іоанна с(вя)того, что сїи суть? Ажъ отвѣтъ оуслышимъ: Сїи суть дѣвственницы, сїи послѣдуютъ агнцу а може аще пойдет, сїи суть первенцы Б(о)гу и Агнцу, без порока суть пред Пр(ес)толомъ Б(о)жимъ. О прекрасная н(е)боосязующая дѣвствующихъ лѣторасли, самыхъ а(н)гг(е)ловъ высотой своею превосходящая! Ч(е)ловѣкъ албовѣмъ дѣвство хранящій, превосходитъ а(н)гг(е)ла ты(м) многочисленнымъ дѣвства сокровищемъ, бо а(н)гг(е)лъ ч(ис)тоту маеть от натуры, от ест(ес)тва, а ч(е)л(о)вѣкъ ч(ис)тоту мѣваеть не от ест(ес)тва, але от особливои бл(а)г(ос)ти Б(о)жей: а за тымъ ч(е)л(о)вѣкъ ч(ис)тый толико превышаетъ а(н)гг(е)ла, колико превышаетъ бл(а)г(ос)ть Б(о)жія ест(ес)тво оудаленіемъ безмѣрным. И от сего то дражайшого таланта стяжаніи, совѣтуеть Х(ристо)с Сп(а)ситель н(а)шъ, н(ы)нѣшнему кн(я)зю Ев(анге)лскому: Вся едика имаша продаждъ и раздай нищимъ, и пришедь послѣдуй ми. То ест послѣдуй ми, в ч(ис)тотѣ, в убожествѣ, в послушаніи. И паки г(лаго)лет: Суть скопцы иже ископиша себе ц(а)р(с)твія ради Б(о)жія. Тоуж дражайшее ч(ис)тоты сокровище стяжавати совѣтуеть и сосѣдъ избранный Павелъ с(вя)тый: Добро [рече]

(Арк. 3)

Лук: II.

Маф: еІ.

А Кор 3.

ч(е)л(о)вѣку женѣ неприкасатися. Хошу да вси будутъ ч(е)л(о)вѣци якоже азъ. Вдаяй браку свою дѣву добрѣ творить, а не вдаяи, лучше творить. Неоженившійся, печетса како оугодити Б(о)гу. А ктожъ такихъ совѣтовъ бл(а)гопотрѣбныхъ слышати и исполняти невохощет? Днесъ аще гласъ его оуслышите, неожестите с(е)рдцѣ вашихъ. Кто невождѣет оуподобитися премудрому купцу ищущему сего неоцѣненнаго бисера? О неистощимое дѣвства сокровище, якъ великую маешь цѣну на праведномъ мѣрилѣ Б(о)жіемъ! Что албовѣмъ промываеть очи с(е)р(де)чный на зреніе Б(о)га? Ч(ис)тота: Бл(а)жени ч(ес)тїи сердцемъ, яко тыи Б(о)га оузрят. Что возносить ч(е)л(о)вѣка на Гору Н(е)б(е)сную? Ч(ис)тота? Кто взыйде на гору Г(оспо)дню, или кто станеть на мѣстѣ с(вя)тѣмъ его, не повинень рукама и чистъ с(е)р(д)цемъ. Что самого Б(о)га въ оутробу пр(е)ч(ис)тыя Д(е)вы Б(о)гом(а)г(е)ри спровадило? Ч(ис)тота: како будет се, понеже мужа не знаю. Что Іоан(н)ови с(вя)тому наперснику, дражайшіе перси Сп(а)сителя н(а)шего, сладчайшимъ возглавїемъ оучинило? Ч(ис)тота. Что тогожъ Іоанна с(вя)того, с(и)номъ преч(ис)той Д(е)вы, а братомъ г(оспо)днымъ быти оудостоило? Ч(ис)тота: жено се с(ы)нъ твой. И что более глаголати имамъ? Послухаймо д(у)ха с(вя)того, якую даеть д(е)вствующимъ похвалу

(Арк. 3 зв.)

в Соломоновой прем(уд)рости: бл(а)женна ест неплоды неоскверненная, яже непозна ложа на грѣхъ, имать плодъ в посѣщеніи д(у)шъ с(вя)тыхъ. И паки: лучши безчадство съ бл(а)гочестїемъ, безсм(е)ртїе бо есть въ памяти его, яко и пред

Б(о)гомъ познается и пре(д) ч(е)л(о)вѣки. Зрѣтежь слышателіе православнии, яку маеть высоту сіе не гниющее древо, ч(е)л(о)вѣчими и а(н)гг(е)лскими очима неудобъ зримую. Смотрѣте яко маеть сія ч(ис)лоты лѣторасль бл(а)голѣіе, кровію агнчею орошенное, с(о)лнцем бл(а)годати Б(о)жія согрѣянное, Югомъ д(у)хомъ с(вя)тымъ возвращенное, очи и с(е)рдце Ц(е)ркви воюющей и торжествующей веселящее.

Другая лѣторасль в виноградѣ Хр(ис)товомъ в Ц(е)ркви с(вя)той ест станъ вдовствующихъ, который аще в своемъ званіи пребываетъ безпорочно, немал самому ровняется д(е) вству, поневажъ также якъ и д(е)вство, не землю але н(е)бо д(у)ховнымъ плодомъ добродѣтелей оувеселяетъ и наполняетъ. О томъ бл(а)женствѣ Павелъ с(вя)тый Ап(осто)ль г(лаго)леть: Жена, аще оумреть мужъ ея, свободна ест, занежегоже хоцетъ посягнути, точю о Г(оспо)дѣ, бл(а)женнѣйша же ест, аще пребудеть безъбрачна, по моему совѣту. Зрѣте вашего оубл(а)женія и достоинства, которымъ васъ возвели-

(Арк. 4) Прем:

А Кор:

Лук: Г. чили Павлови оуста Хр(ис)товы оуста, вы всѣ которіе храните вдовство безпорочно. Тоей другой лѣторасли были вѣтвями, оныя с(вя)тыи вдовицы, въ Ветхомъ завѣтѣ, Юдифъ побѣдоносная, и оная вдова в Сарефѣ Седонской, оу которой Илія с(вя)тый пребываль, муки и елея под часъ голоду оной примножалъ, с(ы)на мертвого оной воскресиль. Тоей лѣторасли вѣтвь и оная вдова пѣнязѣ паче тысяць злата и сребра Хр(ис)ту Б(о)гу принесшая, и оная вдова плачущаяся, которой сына мертвого Х(ристо)съ воскр(е)силь. Тоейжъ лѣторасли вѣтвь и оная пр(и)нославимая вдова Анна Пр(о)р(о)чица дощи Фануилева, которой Ев(анге)лїе сію даеть похвалу: и та вдова яко лѣтъ седмдесятъ и четыре, яже неотходаше от Ц(е)ркви постомъ и м(о)литвами служащи день и ночь. То оуже двѣ лѣторасли въ виноградѣ Х(ристо)вомъ, д(е)вствующихъ и вдовствующихъ.

А чтожь гла(голи)ти имамъ о третей бл(а)гоплодовито(й) бл(а)гостѣннолиственной лѣторасли малженствующихъ? Лоза то ест въ виноградѣ Хр(ис)товомъ бл(а)гопрорастительная, прекрасныя цвѣты, пресладкіе грозды, бл(а)гопріятныя плоды, дѣлателеви своему Хр(ис)ту Б(о)гу прино-

(Арк. 4 зв.)

сящая; для тогожь то и пѣніе брачное ц(е)рковное новосочетаннымъ малжонкомъ выпсѣвает: Г(оспо)ди Г(оспо)ди призри с н(е)б(е)се и виждь, и посѣти виноград сей, и соверши и его же насади десница твоя. И паки: жена твоя яко лоза плодовита, въ странахъ дому твоего, сынове твои яко лѣторасли масличныя окрестъ трапезы твоея, се тако бл(а)гословится ч(е)л(о)вѣкъ боя(щи)йся Г(оспо)да. Першіе двѣ лѣторасли дѣвствующихъ и вдовствующихъ, н(е)бо толко а не землю своимъ плодомъ наполняютъ: а сія третья лѣторасль супружествующихъ, и н(е)бо и землю наполняетъ. Наполняетъ землю, бо рекль всемогущій Б(о)гъ: растѣтеся и множитесь и наполняйте землю. Наполняетъ н(е)бо, бо латвѣй звѣзды на тверди н(е)б(ес)ной исчитати, нежели с(вя)тыхъ супружныхъ, въ не оувядаемой славѣ н(е)б(ес)ной ц(а)р(с)твующихъ.

Овшемъ и первымъ двѣма лѣтораслямъ процвитати несть мощно, аще не от бл(а)гопрорастительнаго кореня, сей третей лѣторасли, свое имѣють прозябеніе, ниже бо дѣвствующимъ, ниже вдовствующимъ мощно быти, аще не от супружествующихъ своего начала воспріймутъ и бытїя.

(Арк. 5)

Псал: Оѳ.

Быт: А.

Лук: ДІ.

Апок: ДІ. Сховайжеся оуже з своею неполитикою оный женише Ев(анге)лскій, который на вечеру брака н(е)б(е)снаго званы будучи, даешъ вымовку, жену пояхъ, не могу прійти, имѣйте мя отреченна. Абожь то не можна купно съ женою

н(е)б(е)снаго насладитися брака? Овшемъ то съ женою на бракъ ити треба. Глянь толко въ виноградъ Хр(ис)товъ, на сію третюю лѣторасль малженствующих, якъ много прекрасного плоду на бракъ н(е)б(е)сный прорасила. З першої дѣвствующих лѣтораслѣ личеный плодъ, личеніе люде находятся в н(е)бѣ, бо толко сто четиридесять и четири тысячей исчисляеть Апокалипсисъ. З другої также лѣторасли вдовствующих великого числа не чутно в писаніяхъ Б(о)ж(ест)венныхъ. Але з третеї лѣторасли супружествующих, коль многое множество! Самъ толко вѣсть, исчитай множество звѣздъ, и всѣмъ имъ имена нарицай. Заградѣтесяжъ оуста гл(агол)ющихъ неправду. Всуе Б(о)гохульное от оустъ еретическихъ оустремляетеся вѣтры, на сіе тричисленные лѣтораслѣ, в ч(ес)ть Б(о)гу въ Тр(ои)цы с(вя)той славивому, бл(а)го(л)ѣпно процвитающіе, и тричисленный плод,

(Арк. 5 зв.)

въ сто, в шестдеса(т), в тридеса(т), дѣлателеви своему Хр(ис)ту Сп(а)сителиви нашему приносящіе.

Хотячи часу одного всем(и)л(ос)тивный Г(оспо)дь, Іонѣ пр(о)р(о)ку подчасъ оупалу с(о)лнечнаго осѣненіе сотворити, повелѣваетъ над главою его возникнути тыквѣ; радуется Иона, же такъ великую от оной тыквы маеть выгоду, але не надолго тоей радости, бо оную тыкву Б(о)ж(им)ъ попущеніемъ воскорѣ червь пояде и оуспе тыква. На тоежъ вижу и тутъ заносится. Возрастил Г(оспо)дь Б(о)гъ въ виноградѣ своемъ, в Ц(е)ркви с(вя)той сіе три лѣторасли, дѣвствующих, вдовствующих и супружествующих. Видит тое червь ядомъ адскимъ исполненный, треокаянный еретикъ Лютеръ, а видячи сіе б(о)гонасажденное трех лѣтораслей бл(а)голѣпіе, изошряет д(у)шепагубный свой зубъ, хотячи сіе тричисленные лѣторасли, яко тыкву Іонину погризти и искоренити. Глян тежъ якимъ способомъ ядъ аспидовъ неисцѣленъ, на сіе три отрасли отригаеть: г(лаго)леть, же станъ дѣвствующих, и станъ вдовствующих, цѣлкомъ в Ц(е)рквѣ Хр(ис)товой

(Арк. 6)

Іон: Г.

Апок: КА.

непотребные суть, вымыслы то (мовить) такъ вѣрующихъ, чи то можна дѣвство сохранить, чи можна в вдовствѣ безпорочно жити? А на стан малженствующих слуха(й)те якъ шкарадне блюзнить: смѣху (мовит) достойна вещь есть, же супружество называютъ сакраментомъ албо тайною; и залижъ можетъ быти тое сакраментомъ албо тайною, що рачей грѣхомъ треба называти? О исполненне всякія л(е)сти и всякіе слобы, черве адскій, прекрасную Ц(е)ркви с(вя)той рызу, от вышняго б(о)гословія истканную снѣдающій! Отрыгаешъ ядъ сміинъ на сіе три лѣторасли въ виноградѣ Х(ристо)вомъ процвитающіе, але всуе, даремно; оплотомъ тутъ твердымъ, то есть, седмособорнымъ с(вя)тыхъ отецъ опредѣленіемъ, б(о)гонасажденный нашъ виноградъ Ц(е)рковъ с(вя)тая есть огражденъ, волкомъ хищнымъ, свѣремъ ядовитымъ неприступенъ. Трѣехъ сихъ лѣтораслей корень есть самъ Х(ристо)с, который г(лаго)леть о себѣ: Азъ есмь корень Д(а)в(и)довъ. Онъ есть корень дѣвствующихъ, бо есть ч(ис)тоты сѣятель, и источникъ неисчерпаемый, избравый себѣ Д(е)ву въ М(а)т(е)рѣ. Онъ есть корень вдовствующих

(Арк. 6 зв.)

бо Аннѣ Пр(о)р(о)чици вдовствующей, дщерѣ Фануилевої, бл(а)говолитъ при стрѣтающемъ Сімеонѣ Б(о)гопріи(м)цу, себе явити: и сироту и вдовицу пріемлет. Онъ есть корень бракоискусныхъ, бо самъ маеть возлюбленную невѣсту Ц(е)рковъ с(вя)тую. Трудно теды тутъ сіе тричисленные лѣторасли искоренити. Первѣй Б(о)гъ сокрушитъ субы членовныя въ оустѣхъ твоихъ л(е)ве рыкающій, а нижели бысь мѣлъ своего намѣренія доказати. Блюзнишъ мерзкій ересіархо, же супружество с(вя)тое не есть сакраментомъ, не есть тайною; а гдежъ подѣшъ оныя слова Павла с(вя)того, которыми такъ высоко возвеличилъ супружество, мовячи: та(й)на сія велія есть. Называешъ супружество грѣхомъ, ащожъ речешъ на сіе Павла с(вя)того слова: че(ст)на женитва въ всѣхъ, и ложе нескверно. Оу тебе то треклятый Лютере, супружество не есть сакраментомъ, где двоица аки скоты несмыслен-

ные, единым толком плотскимъ скотоподобнымъ бракоокрадованнымъ сочетаваю-
тся смѣшеніемъ. Не такъ, не такъ оу насъ православныхъ. Читай Б(о)гомерзкій
блуднѣрцо книги Товїи с(вя)того, а обачишь

(Арк. 7)

Псал: РМЕ.

Ефес: Е.

Еврей: ПІ.

Тов: И.

Тов: И.

А Иоан: Д. якимъ намѣреніемъ оу насъ православныхъ обходятся браки: болей
плода ради возвращаемого на ч(ес)ть Б(о)жію, нежели ради плотскаго сластолю-
бія. Слухай глухїй аспиде, якъ молодой женихъ Товїа оувѣщаваеъ свою супругу:
Сара востани и помолися Г(оспо)ду Б(о)гу днесъ, и и завтра, и поза оутрїи, яко
сїи трїе ночи Б(о)гу присвоимся, снове во с(вя)тыхъ людей есмы, и несовоку-
пимся тако яко язїци незнающїи Б(о)га. А якаяжъ ихъ тамъ м(о)литва? Прикло-
ни оухо твое въ г(лаго)лы оустъ жениха Товїи м(о)лящагося: Г(оспо)ди Б(о)же
ты вѣси, яко не въ блуд прїемлю супругу мою, но любви ради плода вѣчнаго, да
бл(а)г(ослов)ится в немъ имя твое въ вѣки вѣком. Оу тебе то блуднѣрцо, супру-
жество не естъ сакраментом, где то такъ двоїца справуется, яко конь имескъ имже
нѣсть разума: але оу православныхъ, бракъ ч(ес)тень, и ложе нескверно. Где не
такъ плотскимъ союзомъ двоїца соединяется, яко союзомъ д(у)ховнымъ, союзомъ
любве; а пребываяй в любви в Б(о)зѣ пребываетъ, и Б(о)гъ в немъ пребывает, по
реченїю Ап(осто)ла. Оу тебе то Хр(ис)то ненависный враже, супружество не естъ
сакраментомъ, где двоїца такъ справуется,

(Арк. 7 зв.)

яко кн(я)зь Сїхемскїй съ Диною, яко Самсон с Далидою, яко седмо мужїе с
Саррою. А оу православныхъ бракъ ч(ес)тень, и ложе нескверно. Где по ап(ос)тол-
ской заповѣди такъ двоїца соединяется любовїю, яко Х(ристо)с з Ц(е)рквїю со-
единенъ естъ. Яко гл(агол)ет Ап(ос)т(о)ль: Мужїе любѣте жены ваша, якоже и
Хр(ис)тосъ возлюби Ц(е)рковь. Оу тебе то правдоненависный клеветниче, суп-
ружество не естъ сакраментом, где о ляда причину латвий розводъ, волное разлу-
ченїе, книга распустная по жестосердїю вашему: а оу православныхъ тайна сїя велїя
есть, где то яже Б(о)гъ сочета, ч(е)л(о)в(е)къ да не разлучаетъ, оженившимся
завѣщеваю не азъ но Г(оспо)дь, женѣ от мужа неразлучатися, ащеже разлучится
да пребывает безбрачна, или да смирится с мужем своим, мовит ап(осто)л Па-
ве(л) с(вя)ты(й). Дармо тебѣ песїя отверзаеши челюсти, дармо мерзкїя изошря-
еши субы на сїю лѣторасль, черве адскїй неосушающїй, не тыква то тут Юнина,
трудно тутъ искоренити: ТАИНА СІЯ ВЕЛІЯ ЕСТЬ.

Тутже оуже оуважмо слышательїе, вещь пилюго разсужденїя достойную, чому
то Павель с(вя)тыи ап(ос)толь жадного сакраменту не называетъ великимъ сак-
раментомъ, толко

(Арк. 8) Быт: ЛД.

Суд: СІ.

Тов: Г.

Ефес: Е.

А Кор: З.

Ефес: Е. супружество самое мовячи: Тайна сїя велїя естъ. Превеликой почес-
ти естъ сакраментъ евхаристїи с(вя)тои, где самъ Х(ристо)съ Сп(а)ситель нашъ
под заслоною хлѣба и вина зостаеъ оукрытый. Великои годности и сїя двоїца
сакраментов кр(е)щенїе и покаянїе, бо без нихъ нѣст мощно ч(е)л(о)вѣку сп(ас)-
тися. Досыть великїй сакраментъ и с(вя)щенство, бо маеъ ключи ц(ар)ствїя; и
с(вя)тыи ап(ос)толь Петръ называетъ его ц(ар)ское с(вя)щенїе, род с(вя)т. Не
малоگو достоинства миропомазанїе, и елеос(вя)щенїе, бо силою ѱ дѣйствїемъ
бл(а)г(о)д(а)ти Б(о)жія исцѣляютъ болѣзн(ь) д(у)шевную и тѣлесную; и першїй
рожденнаго, и другїй оумирающаго въоружаютъ на брань противу кознемъ дїа-

волскимъ. Всѣ однакъ сакрамента замолчавши Павель с(вя)тый, самый сакраментъ супружества, такъ высокимъ возвеличили тытуломъ: Тайна сія велія есть. Для чого? Отколь тое тому сакраменту величество? Ро(з)ные того вынайдуются причины:

Велія тайна супружества есть, взглядом своего НАЧАЛА, бо межи всѣми сакраментами найпервѣй Г(оспо)дь Б(о)гъ постановилъ супружество,

(Арк. 8 зв.)

заразъ с початку свѣта, яко рѣчь найпотребнѣйшую, нѣбы за фундаментъ иншимъ сакраментомъ, которой хвалебной давности не мают иншіе сакраменты. Велія тайна есть супружества и взглядом мѣстца, же негде индей есть постановлено, толко на такъ ч(ес)тномъ, прехвалномъ, и от самага Б(о)га избранномъ мѣстцу, в Раи, всякія оугѣхи обиталици: чого не мают иншіе сакраменты. Велія тайна есть супружества взглядомъ неповрежденной грѣхомъ натури ч(е)л(о)в(е)чои, бо всѣ иншіе сакраменты постановлены сут(ь) от Хр(ис)та Сп(а)сителя н(а)шего в той час, когда оуже ядомъ смѣиннымъ поврежденъ зосталъ народъ людскій: самый толко сакраментъ супружества, такій маеть привѣлей от Б(о)га, же над грѣхомъ первенствуетъ, прежде грѣха въ прародителехъ нашихъ знайдовался от Б(о)га поставленный. Велія тайна есть супружества взглядомъ тр(и)валости, бо иншіе всѣ сакраменты на людехъ переминають, иншіе характеръ толко по себѣ зоставують; наприклад: сакраментъ кр(е)щенія с(вя)того, потолок тр(и)вает

(Арк. 9)

Кор: 3. поколь его матерія и форма тр(и)вается; а матерія не иншая есть, толко вода омывающая отрока, форма не иншая есть, толко сіе слова: кр(е)щается Рабъ Б(о)жій им(яре)к: въ имя о(т)ца, и сина, и с(вя)того д(у)ха. Якъже тые двѣ рѣчи минули матерія и форма, то и сакраментъ кр(е)щенія с(вя)того минаеть, толко характеръ, якобы печать и слѣдъ по себѣ зоставуетъ; тоежь маеться розумѣти и о иншихъ сакраментехъ. Не такъ сакраментъ супружества, бо той тр(и)вается межъ супругами даже до смерти; гдыж матерія и форма его, тр(и)вается до смерти; то есть малжонки соизволяющіи купно съ собою жити: жена привязана есть закономъ донельже живеть мужъ ея. Еже Б(о)гъ сочета, ч(е)л(о)вѣкъ да не разлучаетъ, глаголет писаніе Б(о)ж(ест)венное. Велія тайна есть супружества взглядомъ почести матеріальной, бо въ иншихъ сакраментехъ матерія есть албо вода яко в кр(е)щеніи, албо еле(й) яко в миропомазаніи, овшемъ самыя грѣхи суть матерією в сакраментѣ покаянія с(вя)того. А в сакраментѣ супружества, зрѣте коль великой почести матерія, сама двоица малжонковъ.

(Арк. 9 зв.)

А затымъ сакраментъ супружества, толико в матеріи перевышшаеть иншіе сакраменты, елико ч(е)л(ове)къ перевышшаеть иншіе вещи неод(у)шевленные.

Велія тайна есть супружества, взглядомъ потребности, бо иншіе сакраменты сут(ь) потребные одной особѣ, а супружество всему свѣту. Иншіе суть потребные толко взглядомъ н(е)ба; а супружество есть потребное и взглядомъ свѣта земнаго, и взглядомъ н(е)ба. Велія тайна есть супружества взглядомъ(м) первенства же всѣмъ первенствуетъ; бо аще бы ч(е)л(о)вѣкъ не родился в супружествѣ, небы воспріять кр(е)щеніе, миропомазаніе, и прочія тайны. Велія тайна есть супружества, взглядомъ двоици, бо всѣ иншіе сакраменты можеть единъ ч(е)л(о)в(е)къ принять: самого супружества таковая есть почеть, же однимъ неудоволяется, двоици требуетъ: и що на н(е)бѣ двѣ свѣтиль, с(о)лнце и луна, къ оумноженію плодовъ земныхъ, тое на землѣ муж и жена, къ оумноженію рода ч(е)л(ове)ч(ес)каго. Велія тайна есть супружества взглядомъ любовнаго между людми соединенія; которое ап(ос)толь

(Арк. 10)

Колас: Г.

Быт: В.

Іов: В.

Іоан: ЗІ.

Павель с(вя)тый нарицаеть союзомъ совершенства. Бо през жадень сакраментъ не соединяются такъ людѣ, яко през супружество. Жадень сакраментъ з двохъ людей не чинитъ единого, яко супружество: будете (рече) два во плот(ь) едину. Овшемъ якое есть соединеніе тѣла з д(у)шею, такое супруга съ супругою. И тое то разумеютъ отцы с(вя)тыи през оныи слова, которіе рекль всемогущій Б(о)гъ о пр(а)в(ед)номъ Іовѣ до д(у)шевного непріятеля: се предаю ти его, токмо д(у)шу его соблюди. През д(у)шу разумѣють жену Іова пр(а)в(ед)наго, которая сама едина невредима zostала, при пораженіи гноемъ лютымъ мужа своего. А за тымъ що тѣлу д(у)ша, то мужеви жена: и якое есть соединеніе тѣла з д(у)шею, такое мужа съ женою: который любовный межъ людьми союзъ, яко есть Б(о)гу милый и вдячный, латво тое видѣти можемъ и в Ев(анге)ліи с(вя)томъ, где Х(ристо)с Сп(а)ситель нашъ о любовное вѣрныхъ своихъ соединеніе, прилѣжно о(т)ца своего м(о)литъ: О(т)че с(вя)тый соблюди ихъ въ імя твое, ихъ же далъ еси мнѣ, да будутъ едино.

Велія на остатокъ тайна супружества есть
(Арк. 10 зв.)

взглядомъ притомности Х(ристо)вои, Б(о)городичной, ап(ос)толскои в Канѣ галліеиской. В иншихъ сакраментѣхъ бл(а)г(ода)ть Б(о)жія толко присутствуетъ, а не самъ Х(ристо)с по естеству ч(е)л(о)вѣческому. А сакраментъ супружества толикого есть оубл(а)женія и достоинства, же самъ Х(ристо)с Сп(а)ситель н(а)шъ купно с Пр(е)ч(ис)тою своею м(а)терію Б(огороди)цею, и съ своими оуч(е)никами, притомностию своею оный сакраментъ почтилъ в Канѣ Галліеиской, и оный чудотвореніемъ своимъ оутвердилъ, оукрѣпилъ, и возвеличилъ. Речеть кто, же в сакраментѣ евхаристіи есть притомнымъ Х(ристо)с Сп(а)ситель н(а)шъ, а еднакъ той сакраментъ евхаристіи, Павель с(вя)тый з тоеи причины не называетъ великимъ сакраментом. Отвѣтую: Правда то есть, же в сакраментѣ евхаристіи zostаетъ притомнымъ Х(ристо)с Сп(а)ситель н(а)шъ, але под заслонною хлѣба и вина оукрытый. А зась при брацѣ Канагаліеискомъ былъ притомнымъ очевисто и явно, а еще не самъ единъ, яко самъ есть в евхаристіи, але купно с Пр(е)ч(ис)тою м(а)терію своею, за брачными ходатайствующею, и съ оуч(е)никами своими. А такъ з тыхъ

(Арк. 11)

Маф: КВ. причинъ, хто жъ не признаеть з Павломъ с(вя)тымъ величество супружеству с(уть): та(й)на сія велія е(сть).

Еднакъже кромѣ тыхъ всѣхъ прычинъ, еще есть особлившая причина, для чого ап(ос)толь с(вя)тый сакраментъ супружества называетъ великимъ сакраментом, тайна сія велія ест(ь), а для чогожъ? Бо супружество людское православное маетъ великое подобенство з д(у)ховнымъ супружествомъ самого Х(рист)а Сп(аси)т(е)ля н(а)ш(о)го. А то якимъ способомъ обачмо. Треба во первыхъ вѣдати же четворакій бракъ д(у)ховный сотворилъ Ц(а)рь н(е)б(ес)ный, О(те)ць пре(д)вѣчный возлюбленному с(и)нови своему Х(рист)у Сп(а)сителиви н(а)шему, яко г(ла)голетъ Ев(анге)ліе: Ц(а)рь нѣкій сотвори бракъ с(и)ну своему.

Первый бракъ д(у)ховный Хр(ис)та Сп(а)сителя н(а)шего жениха н(е)б(ес)наго есть з возлюбленною невѣстою его натурою ч(е)л(о)вѣческою, который бракъ отправовался в прекрасномъ чертозѣ, преч(ис)той б(о)городичной оутробѣ, о чомъ Ц(е)рковь б(о)жественная гл(а)голетъ до Пр(есвя)тои Б(огороди)ци: Радуйся чертоже безсѣменнаго оуневѣщенія. А той бракъ Хр(ис)товъ з натурою людскою значитъ в бракахъ людей православныхъ, нераздѣльность малжо(н)ков.

(Арк. 11 зв.)

Албовѣ(м) едиnorodный с(и)нъ Б(о)жій такъ воспріялъ натуру ч(е)л(ове)ч(ес)кую, такъ стисле себѣ соединилъ, же в жадныхъ противностяхъ, в жадныхъ тяжкихъ стражданіяхъ з оною не разлучился. Д(у)ша з тѣломъ разлучилася на кр(ес)тѣ, а предвѣчное слово не разлучилося з натурою людскою, въ гробѣ было съ плотію соединенно, в адѣ съ д(у)шею соединенно, и теперъ в н(е)бѣ есть и будетъ на вѣки с плотію нашею соединенно. Чого Б(о)гословове научаютъ з Дамас-

кина с(вя)того, мовячи: Слово, еже единою воспрїят, николиже остави.

Внимай же себѣ супружество православное, в чомъ изобразуешь Хр(ис)та жениха н(е)б(ес)наго з натурою ч(е)л(о)в(е)ч(ес)кою соединеннаго. Тайна сія велїя есть. Потреба жебы в том сакраментѣ была нераздѣдность малжонковъ, в жадныхъ противностяхъ, в жаднихъ страданїяхъ, яже Б(о)гъ сочета, человекъ да не разлучаетъ.

Въ Хр(ис)тѣ сп(а)сительъ н(а)шемъ были две ест(ест)вѣ, Б(о)жкое и ч(е)л(о)в(е)ч(ес)кое, але не двѣ персоны, една персона, яко поеть Дамаскинъ с(вя)тый: Не въ двою лицу раздѣляемъ, но въ двоици естествѣ несмѣсно познаваемъ; такъ и в малженствѣ, хо(ч)

(Арк. 12)

Быт: В.

Дог:

Глас S.

Быт: В.

Іс Си: КЕ. то двое знайдуется малжонковъ, а еднакъ през нераздѣльное любовное соединенїе повинны быти плоть едина, яко глаголетъ писанїе: Оставить ч(е)л(о)в(е)къ отца и матеръ, и прилѣпится к женѣ своей, и будета оба въ плоть едину.

Въ Хр(ис)тѣ сп(а)сительъ н(а)шемъ, хочъ то были двѣ волѣ, Б(о)жїя и ч(е)л(о)в(е)ч(ес)кая, а еднакъ не было в немъ жадной сопротивности, жебы мѣла една воля другой противитися, одна одной вещи, друга другой хотѣти; але воля чело-вѣческая, въ всемъ яко тѣнь с(о)лнцу, послѣдовала волѣ Б(о)ж(ес)твенной въ Хр(ис)тѣ сп(а)сительѣ нашемъ. Такъ и в супружествѣ, хочъ то двѣ волѣ сут в двох малжонкахъ, а еднакъ повинны такъ согласовати, жебы одна другой не была противна. И тымъ то оукрашается Ц(е)рковь с(вя)тая оу Ісуса Сираха: трети оукрашихся и стахъ красна пред Г(оспо)дем и ч(е)л(о)в(е)ки: совокупленїемъ братїи, любовїю искреных, и мужа съ женою согласнымъ соединенїем. Овожъ маєте подобенство тыхъ двохъ браковъ, Хр(ис)тового и людского; а за тымъ явно есть, же тайна сія велїя есть, г(лаго)люже з Павломъ с(вя)тымъ: въ Хр(ис)тѣ.

(Арк. 12 зв.)

Другїй бракъ д(у)ховный Хр(ис)та сп(а)сителя нашего есть з возлюбленною невѣстою его Ц(е)рковїю. И о томъ брацѣ мовить ап(осто)ль: Мужїе любѣте жены ваша, якоже и Х(ристо)с возлюбил Ц(е)рковь. А до Ц(е)ркви Корїнфской пишеть: Обручихъ вы единому мужу деу чисту представить Хр(ис)ту. О якъ великое подобенство того брака Хр(ис)тового, съ бракомъ людскимъ православнымъ! Возлюбленная невѣста Хр(ис)това Ц(е)рковь с(вя)тая, откуда маєт свое начало? Маєтъ начало от боку Хр(ис)тового, от с(е)рдца Хр(ис)тового на кр(е)стѣ кровь и воду намъ излїявшаго, кровь въ искупленїе, воду въ обмovenїе от грѣховъ в баню паки бытїя. А в супружествахъ людскихъ невѣста откуда также маєт начало ежели не от боку мужескаго, от ребра и от с(е)рдца Адамова, яко читаемъ в писанїяхъ Б(о)ж(ес)тв(е)н(н)ых. Возлюбленная невѣста Хр(ис)това Ц(е)рковь с(вя)тая от которого часу ведеть свое начало? От того часа когда Х(ристо)с оуснулъ на кр(е)стѣ. А в супружествахъ людскихъ невѣста также в тое время воспрїять начало, когда Адам оуснулъ в Раи. Потверждаетъ тое златыми словесы

(Арк. 13)

Ефес: Е.

Кор: АІ.

Быт: В.

Ефес: Е.

с(вя)тый Златоустый: Якожъ (рече) Адаму спящу отгятїемъ ребра создана бысть жена, такожде и Хр(ис)ту на кр(е)стѣ оуснувшу, излїянемъ от ребра крови создана бысть Ц(е)рковь. Зрѣтежъ якъ великое подобенство брака Хр(ис)тового и брака людскаго, а затымъ признайте, же тайна сія велїя ест, якоже г(лаго)летъ ап(осто)ль, въ Хр(ис)тѣ и Ц(е)ркви. Ащожъ той бракъ Хр(ис)товъ з Ц(е)рковїю значить в бракахъ людскихъ православныхъ? Въ первыхъ значить любовь. Яко ал-

бовѣмъ невѣста Хр(ис)това Ц(е)рковь с(вя)тая, для того есть любима Хр(ис)ту, же есть создана от боку, от с(е)рдца его прелюбезнаго, которое есть любви источником и вомѣстилищем: такъ и в бракахъ людскихъ, тоежь дѣятися повинно. Не сотворилъ Г(оспо)дь Б(о)гъ жену от ноги, жебы не была мужеву слугою: не сотворилъ от главы, жебы не была мужеву главою. Але сотворилъ от ребра, от с(е)рдца, где любовь маеть свое сѣдалище, для чого? Жебы была мужеву любима, по реченію ап(ос)толскому: Мужіе любѣте жены ваша, якоже и Х(ристо)с возлюби Ц(е)рковь.

Еще той бракъ Хр(ис)тов з Ц(е)рковію значить в людскихъ бракахъ православныхъ бл(а)гоплодіе, такъ в добродѣтелехъ яко и в потомствѣ

(Арк. 13 зв.)

бо яко Ц(е)рковь пред пришествіемъ Хр(ис)товымъ была неплодна въ іудеехъ и в языхъ: а скоро тылко Хр(ис)ту сп(а)сителиви н(а)шему соединилася вѣрою и любовію, на тотъ часъ, и плоды достойны покаянія, и чада Б(о)гу возлюбленная почала раждати, яко о томъ гласить пѣніе ц(е)рковное: Процила есть пустыня яко коринѣ Г(оспо)ди язычна неплодящая Ц(е)ркви пришествіемъ ти. И паки: Яко не плоды роди от языкъ Ц(е)ркви и многая в чадахъ изнеможе сонмище. Такъ и в бракахъ людскихъ повинно быти: хошуть малжонки бл(а)гоплодными быти, такъ в добрыя дѣла, яко и в потомство, нехайже такъ якъ Ц(е)рковь соединяются Хр(ис)ту вѣрою и любовію. О чомъ и самъ Х(ристо)съ сп(а)ситель наш г(лаго)леть: Азь есмь лоза выже рождіе, якоже розга не можетъ плода творити от себѣ. Аще не будетъ на лозѣ, такъ и вы аще въ мнѣ не пребудете, а иже будетъ въ мнѣ и азь в немъ, тои сотворитъ плодъ многъ. Зрѣтежь подобенство брака Хр(ис)тового съ Ц(е)рковію, и людскаго брака православнаго. О заправды тайна сія велія есть, азь же г(лаго)лю, (мовить ап(ос)толь,) въ Хр(ис)тѣ и Ц(е)ркви.

(Арк. 14)

Пѣсн: Г.

Глас: В.

Пѣсн: Г.

Глас: Д.

Іоан: ДІ.

Пѣс нѣс: Д.

Псал: РКЗ.

Третій бракъ д(у)ховный Хр(ис)та сп(а)сителя н(а)шего жениха н(е)б(ес)наго, есть з возлюбленною его невѣстою, д(у)шею бл(а)гочестивою. О которомъ брацѣ, о якъ частая, межъ тым с(вя)тымъ малженствомъ в пѣсняхъ пѣсней розмова! Сладколюбивые словеса! Вся красна еси ближняя моя, добрая моя, голубице моя, и порока нѣсть в тебѣ. Вертоградъ заключенный сестра моя невѣста. Прійди от Ливана невѣсто. Что оудобрѣста соща твоя сестро моя невѣсто. И прочая:

Ащож той бракъ Х(ристо)въ з д(у)шею православною в людскихъ бракахъ знаменуетъ? Знаменуетъ непорочное малжонковъ житія. Бо яко Х(ристо)с сп(а)ситель н(а)шъ, того ради затыгаеть супружество д(у)ховное, з д(у)шею православною, из нею през бл(а)г(ода)ть свою соединяется, же оная д(у)ша непорочнымъ путемъ ходитъ: такъ и малженство людское православное, жебы было стислымъ любовнымъ соединеніемъ совокуплено, треба жебы непорочнымъ, невыкочнымъ, невѣроломнымъ путемъ ходило. И для тогожь то спѣваю на вѣнчаніи браковъ: Бл(а)жени вси боящіяся Г(оспо)да ходящія в путехъ его.

(Арк. 14зв.)

Четвертый и остатный бракъ д(у)ховный Хр(ис)та жениха н(е)б(ес)наго есть з возлюбленною невѣстою его Ц(е)рковію, уже не земною воюющею, але з Ц(е)рковію н(е)б(ес)ною тріумфующею, з ликами с(вя)тыхъ избранныхъ Б(о)жихъ. О которомъ брацѣ апокалиписи торжествуетъ: Радуймся и веселимся, яко прійде бракъ агнчій, и жена его оуготовала есть себе, и дано бысть ей облещися въ виссомъ чистъ и свѣтелъ, виссонже оправданія с(вя)тыхъ суть. Тому браку присмотрѣлся Іоанн с(вя)тый: Видѣхъ (рече:) градъ с(вя)тый Іер(уса)лимъ, приготоуванъ, яко

невѣсту оукрашенну мужеву своему, того то брака н(е)б(ес)ного сладкую пѣснь поеть б(о)гогласный Ісаія: Возрадуется д(у)ша моя о Г(оспо)дѣ, облече бо мя в рызу сп(асе)нія, и одеждою веселія одѣя мя, яко жениху возложи ми вѣнецъ, и яко невѣсту оукраси мя оутварію. И на томъ то брацѣ будетъ оная страшная спытка: како ввійде сѣмо не имѣя одѣянія брачна? На той бракъ припушати будутъ толко съ бл(а)говонными добродѣтелей миры, съ неугасающими любовію Б(о)жіею светилники. А не имущіи ни елея добрыхъ дѣлъ, ни горящихъ любви Б(о)жія свѣтилниковъ, ни брачного хитона, страшный оуслыша глас: Внѣ псы, чародѣе, любодѣе и оубійци и идолослужители, и всякъ любяи и творя лжу.

(Арк. 15)

Апок: еІ.

Апок: КА.

Иса: А.

Мат: КВ.

Апок: КВ.

В Кор: Е. Аминь г(лаго)лю вамъ невѣмъ васъ, отидѣте от мене вси творящій беззаконіе. Ащож той бракъ агнца Б(о)жія Хр(ис)та сп(а)сителя на(а)шего, в лю(д)скихъ бракахъ извѣщаетъ? Не що иншое толко добродѣтели намъ подобающіе. Хощемъ на ономъ брацѣ н(е)б(ес)номъ, всякія оутѣхи преисполненомъ явитися? Вопросимъ же Павла с(вя)т(о)го що намъ порадить: Явимся [г(лаго)леть] аще не называемся. А якожь то тамъ одѣянія треба, жебы наготу грѣховную покрытии? Любовь покрывающая множество грѣховъ, околъ красная, всѣ златотканные порфиры превосходящая багряница! Оправданія с(вя)тыхъ, околъ красный виссонъ чистъ и свѣтель, всякое преиспращенное оукрашеніе превосходящій! С(е)рдце сокрушенно, пламенемъ любви Б(о)жія вождено, о кольъ красный свѣтилникъ жаднымъ дражайшимъ алавастромъ не соравненный!

Зрѣтежь южь слышателіе, якъ великое мает подобенство людскій бракъ православный, съ четверочисленнымъ д(у)ховнымъ Хр(ис)та сп(а)сителя н(а)шего, жениха н(е)б(ес)наго, бракомъ. А затымъ ктожь оуже з Павломъ с(вя)тымъ не речетъ: Таина сія велія есть, азъ же г(лаго)лю въ Хр(ис)тѣ и Ц(е)ркви,

(Арк. 15 зв.)

А тутъ оуже до тебе слово мое обращаю, Б(о)гомъ избраннаго брака, Б(о)гомъ избранне женише, не отродный высокопарнаго орла птенечъ, б(о)гонасажденная въ виноградѣ Хр(ис)товомъ, на честъ Б(о)гу процвитающая отрасль, добра и бл(а)гоч(ес)тивнаго рода, добрый и бл(а)гочестивый с(ы)не, бл(а)гій раба и вѣрный монаршего пресвѣтлаго маестату, приснотекущій Марсовымъ предковъ своихъ слѣдомъ подвигоположниче, защищенія Россійскаго великая надежда щасливе н(ы)нѣ законному браку сочетавающійся, Его царскаго пресвѣтлаго велич(ст)ва столнику бл(а)городнѣйшій, полковнику Нѣжинскій.

Трехъ вещей прем(уд)рый Соломонъ не возмогъ познати, межъ которыми, пути орла летящаго по воздуху, не могъ изслѣдовати. Не могу и я гербоваго орла твоего изслѣдовати пути; такъ албовѣмъ высоко добродѣтельными во(з)носится крылами, же его человѣческое заледво можетъ постигнути око. Высоко той птенець лѣтаетъ бл(а)городіемъ, бо не от подлога нирища, не от низкаго гнѣзда, родъ свой провадитъ: але от такъ высокого,

(Арк. 16)

славою и честію возвыщающагося на кедрахъ ливанскихъ, вылѣтаетъ сѣдалища.

Высоко той птенець лѣтаетъ б(о)горазуміемъ, когда от младыхъ пазногтей, в нашихъ Афінахъ Кіевскихъ, на высокомъ могилеанскомъ Парнассѣ, на преславномъ філософскомъ порфиріановомъ кедрѣ, аки на любимомъ вогнѣжджался сѣдалища. Высоко той птенець лѣтаетъ, не замедлѣнною на царскіе оуказы послугою, когда за пресвѣтлый маестатъ монаршій, въ мгновеніи ока лѣтати, Марсовы оупалы, дыми, стрѣлы, и всякіе невчасы терпѣти, потъ и кровь проливати, овшем и д(у)шу свою, съ прочіимъ православнымъ непреодоленымъ рыцарствомъ, готовъ полагати.

Высоко той птенець лѣтаеть, высокою монаршею почестію, когда прем(и)л(ос)-
тивымъ столниковского тытулу наданемъ, аки высокопарнымъ перомъ возвышается
недойзримо. Высоко той птенець лѣтаеть бл(а)гонравіемъ, когда в ясне велмож-
номъ рейментарскомъ дворѣ, аки в превысочайшомъ всяческихъ добродѣтелей
гнѣздѣ, б(о)гобойнымъ испра-

(Арк. 16 зв.)

вленіемъ младенчекому вѣку належитымъ, и всякими добродѣтелми бываль и
есть вопѣрен.

Высоко той птенець лѣтаеть многотрудною Марсовою оуслужою, когда под
фортецами Казикерменскими, Таванскими, Азовскими, ведикодушіемъ окры-
латѣвши, готовъ былъ съ прочіимъ не оустрашнымъ рыцерствомъ православ-
(н)ым, на тысячу смертей оустремлятися. Высоко той птенець и н(ы)нѣ возлѣта-
еть, когда видячи въ виноградѣ Хр(ис)товомъ три прекрасные лѣторасли, то есть,
троякій чинъ, дѣвствующихъ, вдовствующихъ, и супружествующихъ, на третьей
н(е)бо осязающей супружества с(вя)тобливой лѣторасли, б(о)жимъ исправлен-
іемъ и дѣйствіемъ с(вя)того д(у)ха вогнѣждатися бл(а)гоизволяетъ. Бл(а)гую часть
избралъ еси, наставленіемъ бл(а)гую часть избравшеи Б(огороди)ци. Бл(а)гую
часть избралъ еси, бо жена есть част бл(а)га. По г(лаго)лу Ісуса Сирахова. Б(о)-
жіихъ то неизслѣдимыхъ, неисповѣдимыхъ судьбъ дѣйствіе, от Г(оспо)да бысть
се. Б(о)жіе то дарованіе, бо д(у)хъ с(вя)тый г(лаго)леть оу Приточника: Домъ и
имѣніе раздѣляютъ сыномъ отцы, жена же мужеви советается от Г(оспо)да.

(Арк. 17)

Ісус:

Сирах КС.

Прит: ӨІ.

Іаков: А.

Псал: РКЗ. Оуважно и отсюду слышателіе величество супружества с(вя)тоб-
ливого, же добрая жена есть особое дарованіе от Б(о)га. Іншіе добра яко то
домъ, имѣніе, гроши, богатство, гоноры, маетности, все то рѣчь от людей набытая:
сама толко жена не есть ч(е)л(ове)ч(ес)кое дарованіе, от челоуѣкъ сія невозмож-
на, але есть даръ особый с вышше сходяй от о(т)ца свѣтовъ, яко дается знати от
Приточника: Домъ и имѣніе разделяютъ сыномъ отцы. Жена же мужеви сочетается
от Г(оспо)да.

Дивовалемся тому непомалу начитавши в псалмѣ, чому то д(у)хъ с(вя)тый
нарицаетъ жену лозою, або винною матицею: Жена твоя яко лоза плодовица. Чему
не яко маслина плодовица, не яко финикъ процвѣтающей, не яко кедръ в Ливанѣ
оумножающей, або инше плодовице древо, але яко лоза? Що за подобіе лозы
до жены? Не отречи о(у)ч(и)теліе нѣкоторые толкують то текст: Жена твоя яко
лоза; ижъ яко лоза сама от себѣ не можетъ процвитати, плодъ творити, и стояти не
можетъ, ажъ до дерева привязана будетъ: такъ и жена мало что оупсѣетъ, аще не союзомъ
любве мужу своему привязана будетъ. Але о томъ еще и другій

(Арк. 17 зв.)

домысль приходить: ижъ межъ иншими древами плодовицыми, лоза особли-
ве маеть тое до себе, же когда с(о)лнечною теплою не будетъ согрѣянна, то або
жадного не принесетъ плоду, або принесетъ плодъ незрѣлый: такъ власне и мал-
женство ежели хочеть в бл(а)гоплодіи процвитати, требажъ тутъ особливои с(о)л-
нечной операціи, треба жебы теплота предвѣчнаго с(о)лнца Хр(ис)та сп(а)сителя
н(а)шего, и огненное Д(у)ха с(вя)таго нашествіе, оный б(о)гонасажденный ви-
ноградъ осіявало и загрѣвало. Г(оспо)дь дастъ бл(а)г(ос)ть и земля наша дастъ пло(д)
свой.

Я теды з моего мѣстца, при моемъ жычливомъ повѣншованю, того оусердно
желаю новому сему б(о)гомъ сочетанному браку, абы сія лѣторасль супружества
с(вя)тобливого, въ виноградѣ Ц(е)ркви с(вя)тые бл(а)голѣпно процвитати начи-
нающая, от бл(а)горастворенія воздуху, от влаги земныя, от росы н(е)б(е)сныя,
всякое маючи доволство, лучезарнымъ с(о)лнца предвѣчнаго блистаніемъ была всег-

да осіяваема и согрѣваема: Г(оспо)ди призри съ н(е)б(е)се и виждь, и посѣти виноград сей, и соверши и егоже насади десница твоя.

(Арк. 18)

Псал: ПД.

Псал: ОѲ.

Їкос: ВІ.

Їкос: Ѳ. Щасливый был и бл(а)гополучный брак в Канѣ Галілейской, для бытности там Сп(а)сителивои, Б(о)городичной и Ап(ос)толскои. Тутъ в особѣ Х(ри)стовой есть пастырь намѣстникъ Хр(ис)товъ, съ своимъ клиромъ якъ со Ап(ос)толами. Близъ есть и Б(огороди)ца всѣмъ призывающимъ ю воистиннѣ; и тутъ невидимо присутствуетъ тебѣ бракомъ сочетанне женише, который з дитинныхъ лѣтъ, оную за патронку, пре(д)стателницу, и всего житія твоего защитницу, в нашихъ конгрегаціяхъ Кіевскихъ избралесь; а когда она присутствуетъ сему браку, то оуже всякіе помыслные фортуны, всякіе бл(а)гополучія вамъ присутствуютъ, и будутъ присутствовати.

Три наипаче пожитки оный бракъ Канагалілейскій воспріять отъ Пр(есвя)той Б(огороди)ци. Первый пожитокъ миръ, бо где Пр(есвя)тая Б(огороди)ца тамъ миръ. В ономъ ковчезѣ Ноевомъ, барзо много было свѣрей, драпѣжныхъ ядовитыхъ, незгодливыхъ, а еднакъ мирне и спокойно з собою пребывали, для чоужь? Бо ковчегъ знаменовалъ Пр(есвя)тую Б(огороди)цу, яко ц(е)рковное гласить пѣніе: Радуй(я)ся ковчезе позлащенный д(у)хомъ, радуйся кораблю хотящимъ сп(ас)тися. Овожь для того в ономъ ковчезѣ

(Арк. 18 зв.)

знаменуемъ Пр(есвя)тую Б(огороди)цу, мусѣла быти згода, бо где пр(есвя)тая Б(огороди)ца, тамъ конечно мусить быти миръ, бо презъ неи сталося примирєніе между Б(о)гомъ и ч(е)л(о)вѣкомъ.

Другій пожитокъ, радость и веселіе д(у)ховное печали непричастное; що значится презъ оное Б(о)городичино ходотайство, вина не имуть. Яко бы рекла: Дажь имъ Хр(ис)те с(ы)не мой вино, не такъ матеріалное, якъ вино д(у)ховное веселящее с(е)рдце ч(е)л(о)в(е)ку, всякую скорбь и печаль прогоняющее, тебе самого под хлѣбомъ и виномъ оутаенного, который единъ еси с(е)рдца ч(е)л(о)вѣческаго правдивымъ преизобилующимъ веселіемъ: ты бо еси востинну истинное веселіе и радость любящимъ тя Хр(ис)те Б(о)же н(а)шъ.

Третій пожитокъ отъ преч(ис)той Б(о)гом(а)т(е)ре, браку Канагалилейскому присутствующей есть творєніе волѣ Б(о)жеи и исполненіе заповѣдей его. Що значится презъ оныя слова, которые пр(есвя)тая Б(огороди)ца тогда рекла къ ап(ос)толомъ: вся елика г(лаго)леть вамъ, сотворѣте.

Сихъ тричисленныхъ пожитковъ, отъ брака Канагалилейскаго, сему новому Б(о)гомъ соче-

(Арк. 19)

Їоан: В.

Їоан: В.

танному браку оусердно желаю, то есть: тихомирнаго многолѣтствія; веселія безпечалнаго непрестающаго, и творєнія волѣ Г(оспо)дней, еже есть брашно негиблющее, но пребывающее вѣкъ вѣка. Сихъ тричисленныхъ даровъ, отъ Тр(ои)цы с(вя)тыя желаючи всѣмъ оусердіемъ, проповѣдь мою, не такъ словесъ и бл(а)го разумія, яко зычливости исполненную, сими печатлѣю глаголы:

Да бл(а)гословить васъ Г(оспо)дь Б(о)гъ, и да дасть вамъ отъ росы н(е)б(ес)ныя и отъ влаги земныя. Да будутъ сынове ваши яко лѣторасли масличныя окрестъ трапезы вашей. Се тако бл(а)гословится ч(е)л(о)в(е)къ бояйся Г(оспо)да. Да бл(а)г(осло)витъ васъ Г(оспо)дь Б(о)гъ отъ Сіона н(е)б(ес)наго, и да оузрите сыны сыновъ вашихъ, миръ на Юиля, на вашъ родъ бл(а)г(осло)венный, достойный зрѣти Б(о)га в бл(а)годати и славѣ, в долготу даній, и въ вѣки.

Аминь.

(Арк. 19 зв.)